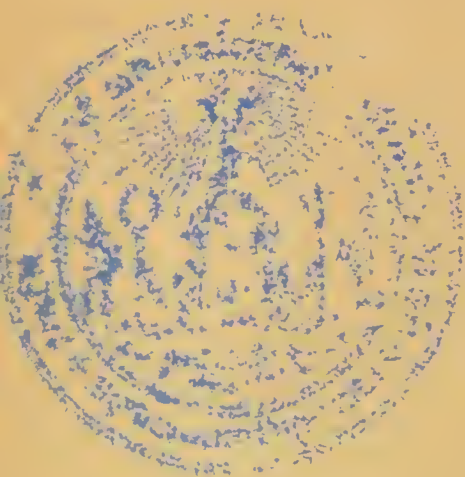
อนุสรณ์
ในการฌาปนกิจศพ

างเลื่อน ชนะกานนท์

ณ ฌาปนสถานวัดหัวลำโพง

วันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๑๗

เลื่อน ชนะกานนท์

ชาตะ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๖

มรณะ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

สวัสดิ์ ศรีสมบัติ เลื่อน ชนะกานนท์ เจริญ หัสดิเสวี

พ.ศ. ๒๕๐๘

ประวัติ

นางเลื่อน ชนะกานนท์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๖ ตรงกับวันเสาร์ เดือนอ้าย วันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีมะเส็ง ที่บ้านหน้าวัดบวรนิเวศวิหาร บางลำภูบน อำเภอพระนคร กรุงเทพมหานคร เป็นธิดาของหลวงธรเณนทร์ และนางบ่วน ธรเณนทร์ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน คือ

๑. หลวงธานีธนารักษ์ (อั้น บุณยามระ) ถึงแก่กรรม

๒. นางสาวเฉลียว บุณยามระ ถึงแก่กรรม

๓. นางเลื่อน ชนะกานนท์ ถึงแก่กรรม

พี่ร่วมบิดาเกิดจากภริยาคนเดิมที่ถึงแก่กรรมไปก่อน คือ

๑. นางสวัสดิ์ ศรีสมบัติ ดิษยบุตร ถึงแก่กรรม

๒. นางเจริญ ดิฐการภักดีหัสดิเสวี ถึงแก่กรรม

พี่สาวทั้งสองนี้ได้อุ้มชูเลี้ยงดู นางเลื่อน ชนะกานนท์ มาตั้งแต่เล็ก จึงมีความรักใคร่ผูกพันสนิทสนมกันมาก ในปัจฉิมวัยได้มีโอกาสมาอยู่ร่วมบ้านเดียวกัน จึงได้ถ่ายรูปเป็นที่ระลึกไว้เป็นครั้งสุดท้าย

เนื่องจากหลวงธรเณนทร์ผู้บิดาได้ถึงแก่กรรมลง นางเลื่อน ชนะกานนท์จึงได้ติดตามมารดาและพี่ชายซึ่งออกไปรับ

ราชการต่างจังหวัดหลายจังหวัด เมื่อไปอยู่จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนกาฬสินธุ์โกษา และที่จังหวัดนี้เอง นางเลื่อน ชนะกานนท์ ได้ทำการสมรสกับนายปฐม ชนะกานนท์ ครูใหญ่โรงเรียนประจำจังหวัด-กาฬสินธุ์ (สมัยนั้นใช้ชื่อว่า บุญถม ชนะกานนท์) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ณ บ้านบรรพบุรุษ ที่หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร แล้วก็เดินทางติดตามสามีกลับไปอยู่ที่จังหวัดกาฬสินธุ์ เพราะขณะนี้ขุนกาฬสินธุ์โกษาพี่ชายย้ายไปรับราชการเป็นคลังจังหวัดหลังสวน ต่อมา นางเลื่อน ชนะกานนท์ ได้ล้มป่วยลงเนื่องจากแท้งบุตรเป็นชาย ตั้งแต่นั้นมาก็มิได้มีบุตรอีกเลย จึงได้ขอบุตรบุญธรรมมาเลี้ยงไว้ให้ชื่อว่า เด็กชาย อุปถัมภ์ ชนะกานนท์ เมื่อเจริญวัยได้ส่งมาศึกษาต่อในโรงเรียนมัธยมที่กรุงเทพฯ แต่ได้ถึงแก่กรรมเสียเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐

นางเลื่อน ชนะกานนท์ มีความรู้สามารถอ่านออกเขียนได้ และมีความรู้พิเศษในการตัดทอง และเมื่อไปอยู่จังหวัดกาฬสินธุ์ก็สามารถเรียนรู้กรรมวิธีการทอผ้าฝ้ายผ้าไหมได้ทำขึ้นใช้เองและส่งไปแจกญาติมิตรด้วยฝีมือประณีตและให้สีสวยงามเป็นที่พอใจของผู้รับ

นางเลื่อน ชนะกานนท์ เป็นบุตรีที่มารดารักและห่วงใยมาก มีนิสัยคล้ายกันในด้านความเมตตา ปราณีสัตว์ และชอบทำบุญทำทาน เอื้อเฟื้อแก่ผู้ยากจน เคยจำศีลฟังธรรมมาตั้งแต่เด็ก เพราะติดตามมารดาไปวัดเสมอ เมื่ออยู่ที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ไปทำบุญถือศีลฟังธรรมประจำที่วัดกลางและวัดป่า พ.ศ. ๒๔๘๐ ย้ายตามสามีไปอยู่ที่จังหวัดอุดรธานีก็ได้รับทำอาหารถวายท่านเจ้าคุณคณะจังหวัดวัดโพธิสมพรเป็นนิจ จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๖ จึงได้ย้ายตามสามีเข้ามาอยู่กรุงเทพ ฯ แล้วมาปลูกบ้านอยู่ในบริเวณบ้านเดียวกับหลวงธานีธนารักษ์ พี่ชาย ที่ถนนเย็นอากาศ ซอย ๒ ตำบลช่องนนทรีย์ อำเภอยานนาวา

เมื่อพี่สาวพี่ชายถึงแก่กรรมล่วงลับไปหมดแล้ว ญาติสนิทซึ่งเกิดปีเดียวกัน คือ นางองุ่น ลักษณปรีชาก็ถึงแก่กรรมไปก่อน ทำให้นางเลื่อน ชนะกานนท์ และสามีใคร่จะทำบุญอายุ ๘๐ ปี และเป็นการฉลองชีวิตสมรสที่ได้อยู่ร่วมกันมาอย่างมีความสุขสงบถึง ๕๖ ปี หลาน ๆ ก็พากันพร้อมใจเชิญญาติมิตรเก่าแก่มาร่วมในงานวันนี้ ซึ่งจัดขึ้นเมื่อ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๑๖ เป็นวันที่ นางเลื่อน ชนะกานนท์มีความสุข

และเบิกบานใจมาก ญาติพี่น้องมาชุมนุมรดน้ำอวยพรกันอย่างพร้อมเพรียงเป็นที่สนุกสนาน

งานฉลองวันนั้นดูประหนึ่งจะเป็นลางสังหรณ์ ซึ่งไม่มีใครคาดฝัน เพราะนางเลื่อน ชกานนท์ มีสุขภาพแข็งแรงดี แม้ว่าจะมีร่างกายแบบบาง แต่ในเดือน กันยายน ๒๕๑๖ นางเลื่อน ชนะกานนท์เริ่มมีอาการไอและหอบผิดปรกติ จึงได้ไปให้แพทย์ตรวจรักษา แพทย์สั่งไปเอกซเรย์ ผลจากเอกซเรย์ไม่ปรากฏชัด แต่ไม่มีร่องรอยว่าเป็นวัณโรค แต่อาการหอบมีมากขึ้น แพทย์ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์จึงเจาะปอดเมื่อ ๒๔ กันยายน สูบน้ำออกมาได้ประมาณครึ่งขวดเบียร์ใหญ่ จากนั้น อาการก็ทรงอยู่แต่ยังรับประทานอาหารได้ เมื่ออยากรับประทานสิ่งใด ก็มีผู้ซื้อหามาให้ตามต้องการ ต่อมา ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ มีอาการหอบมากจนหายใจไม่สะดวก แพทย์เจาะปอดอีกครั้งหนึ่งสงสัยว่าจะเป็นมะเร็ง และได้บอกให้เจ้าตัวทราบด้วยว่า ไม่ต้องเสียใจเพราะอายุมากแล้ว นางเลื่อน ชนะกานนท์จึงไม่ยอมไปโรงพยาบาลอีกเพราะทราบแน่แล้วว่าไม่มีทางรักษา จะต้องถึงแก่กรรมในไม่ช้า จึงเตรียมการต่าง ๆ ไว้พร้อม มอบเงินให้สามีไปทำบุญที่วัดมหาธาตุ คือ

๑. ถวายพระครูประกาศฯ ๑๐๐ บาท เพื่อก่อสร้างกำแพงวัดมฤคทายวัน

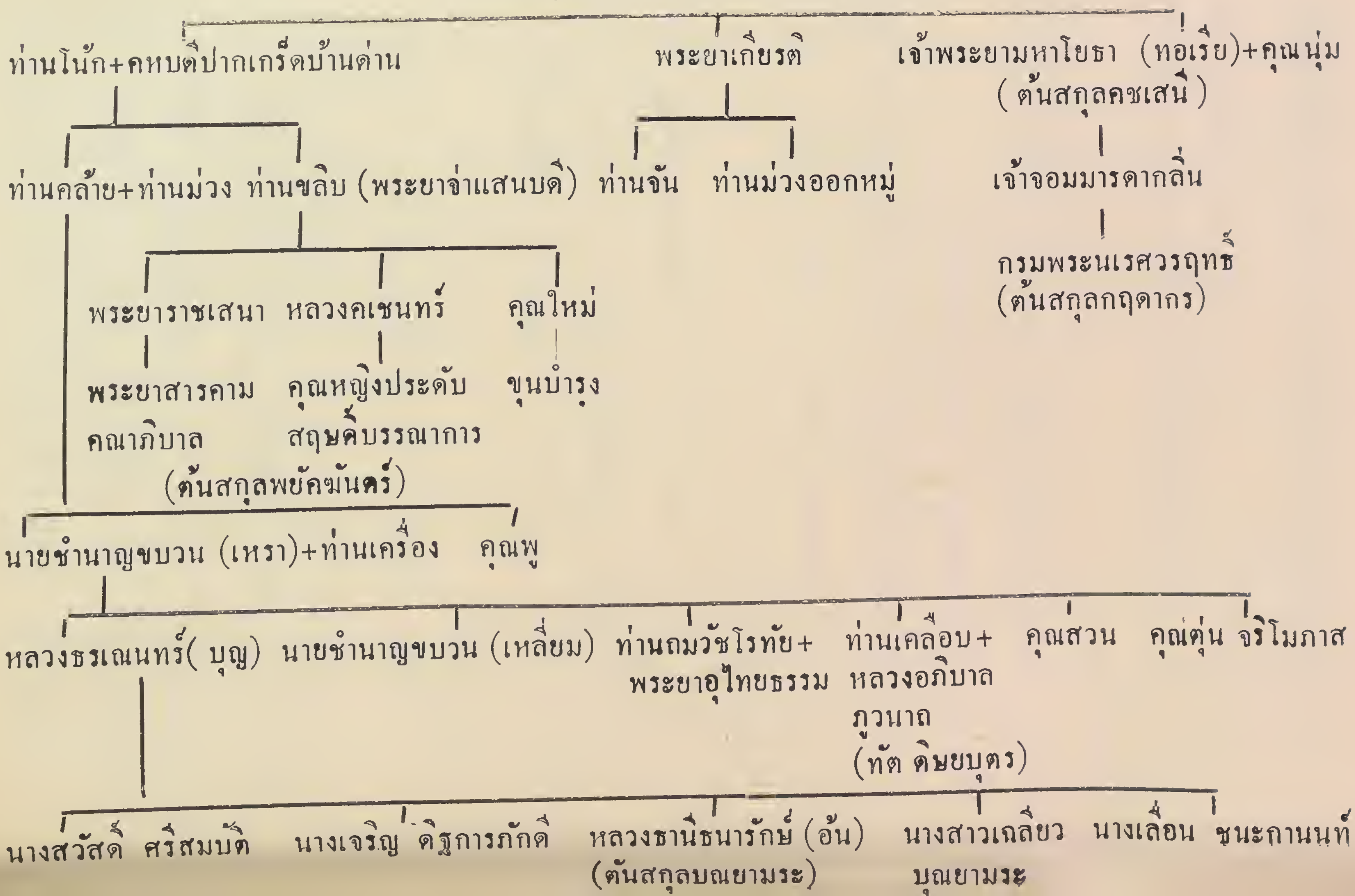
๒. ถวายท่านเจ้าคุณอุดรฯ ๑๐๐ บาท เพื่อถวายเป็นภัตตาหาร

๓. ถวายท่านมหาสุขสันต์ ๑๐๐ บาท เพื่อสร้างเสริมพระพุทธรูปที่เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

นอกจากนี้ได้สั่งเสียสามีและหลานเรื่องการทำศพเมื่อถึงแก่กรรมแล้ว ตลอดจนข้าวของบางอย่างที่มอบให้ถวายเป็นของสำนักสงฆ์ที่วัด

รวม ๙ ชุด ต่อมาอาการป่วยทรุดลงมาก แต่ญาติมิตรที่มาเยี่ยมก็ยังนึกว่าอาการป่วยคงจะทุเลา ระหว่างนี้ก็ได้ขอให้นางสาวเลขา ชนะกานนท์ บุตรบุญธรรม จัดหาภัตตาหารทำบุญตักบาตร

เช้ามืด วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๑๖ นางเลื่อน ชนะกานนท์ขอข้าวต้มรับประทาน ทุกคนก็ดีใจว่ายังรับ-ประทานอาหารได้ แต่พอเวลาสายชีพจรก็เริ่มอ่อนลง และไม่พูดจาอีกเลย ได้ถึงแก่กรรมโดยอาการสงบ ไม่มีอาการทุรนทุรายประการใด เมื่อเวลา ๑๓.๐๐ น. สิริรวมอายุได้ ๘๐ ปีบริบูรณ์ (นับทางจันทรคติ)

ลำดับสกุลวงศ์ เจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง)
ท่านโน้ก+คหบดีปากเกร็ดบ้านด่าน
พระยาเกียรติ
เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรีย)+คุณนุ่ม
(ต้นสกุลคชเสนี)
ท่านคล้าย+ท่านม่วง
ท่านขลิบ (พระยาจ่าแสนบดี)
ท่านจัน
ท่านม่วงออกหมู่
เจ้าจอมมารดากลิ่น
กรมพระนเรศวรฤทธิ์
(ต้นสกุลกฤดากร)
พระยาราชเสนา
หลวงคเชนทร์
คุณใหม่
พระยาสารคาม
คณาภิบาล
คุณหญิงประดับ
สฤษดิ์บรรณาการ
ขุนบำรุง
(ต้นสกุลพยัคฆันตร์)
นายชำนาญขบวน (เหรา)+ท่านเครื่อง
คุณพู
หลวงธรเณนทร์(บุญ)
นายชำนาญขบวน (เหลี่ยม)
ท่านถมวัชโรทัย+
พระยาอุไทยธรรม
ท่านเคลือบ+
หลวงอภิบาล
ภูวนาถ
(ทัต ดิษยบุตร)
คุณสวน
คุณตุ่น จริโมภาส
นางสวัสดิ์ ศรีสมบัติ
นางเจริญ ดิฐการภักดี
หลวงธานีธนารักษ์ (อ้น)
(ต้นสกุลบุณยามระ)
นางสาวเฉลียว
บุณยามระ
นางเลื่อน ชนะกานนท์

ท่านถม วัชโรทัย + พระยาอุไทยธรรม (หรุ่น วัชโรทัย)

นางภัณฑ์พิธพิทักษ์ (อบ) พระจำนงภูษิต (จรูญ)

ท่านเคลือบ + หลวงอภิบาลภูวนาถ (ทัด ดิษยบุตร)

ขุนศรีสมบัติ (สวาสดิ์)

นางอาบ + หลวงอุดมพิมพการ (อนันต์ ศรีมาศ)

ร.ต. กิ่ง

นางองุ่น ลักษณปรีชา + หลวงลักษณปรีชา (ภู่ หุราพันธุ์)

ท่านเครื่องและน้องเป็นหลานเจ้าจอมมารดาแพ ได้แก่ท่านเครื่อง คุณนุ่ม คุณตลับ คุณคร้าม คุณพุ่ม คุณต่วน คุณหวน นางตาบธนรัตน-พิมล

ญาติทางท่านเครื่องได้แก่

๑. พระยาเขื่อนเพชร ต้นสกุลอุณหนันท์
๒. พระยาอัษฎาเรืองเดช ต้นสกุลคชภูมิ
๓. พระยาบริหารราชมานพ (เนียน สาคริก)
๔. พระยาราโชทัย (ม.ล. เชื้อ มนตรีกุล)
๕. คุณพ้อง เครือใย
๖. คุณเพ่ง พึ่งวิชา
๗. คุณพลอย ชมน้อย
๘. หลวงอุดมพิมพการ
๙. คุณโพ ศรีมาศ
๑๐. นางชลธารพฤฒิไกร (ถมยา)

(รวบรวมจากนางสาวระเบียบ ใจเก่ง)

ญาติทางคุณบ๋วน ธรเณนทร์ ได้แก่

๑. พระยาชัยสุนทร ต้นสกุลอินทรตุล
๒. คุณเปุก นรภักดิ์พิบูล (นาครัตน์)

ญาติทางฝ่ายนายชำนาญขบวน ที่บางกำลัง วัดแดง ท่าอิฐ

คำไว้อาลัย

นางเลื่อน ชนะกานนท์ เป็นภรรยาที่รักของข้าพเจ้าคนเดียว เพราะเราทั้งสองอาจเป็นบุพเพสันนิวาส มีรูปร่างคล้าย ๆ กัน เมื่อขณะที่อยู่จังหวัดอุดรธานี ครูที่จังหวัดอุดร ฯ ก็เข้าใจว่าเราเป็นพี่น้องกัน เราทั้งสองมีน้ำใจถือขันติธรรมออมชอมกัน หนักนิดเบาหน่อยไม่ถือสากัน ไม่เคยทุบตีกันเลย ถ้าผิดพ้องหมองใจกันต่างก็เงียบขรึมไปเท่านั้นแล้วก็ดีกัน จึงอยู่ร่วมกันมาโดยปกติสุขถึง ๕๖ ปีเต็ม เมื่อนางเลื่อน ชนะกานนท์ ภรรยาข้าพเจ้าได้จากไปโดยหมดอายุสิ้นบุญกรรม ก็เป็นธรรมดาต้องอาลัยเศร้าโศก แต่เมื่อมาคิดได้ว่า เขาไปดีโดยอาการอันสงบ และโดยเป็นวันอายุครบ ๘๐ ปี ทางจันทรคติ คือ เขาเกิดเดือนอ้าย วันพระขึ้น๑๕ค่ำ ปีมะเส็ง ถึงแก่กรรมก็เดือนอ้ายวันพระ ขึ้น๑๕ค่ำ ปีฉลู จึงมีอายุ ๘๐ ปีเต็มบริบูรณ์ นับว่าเป็นผู้มีบุญ คือเกิดมาดี โดยเป็นวันพระ ไปก็ไปดี ซึ่งเป็นวันพระอีก หาได้ยากคนหนึ่ง เข้าใจว่าคงไปสู่สุขคติภพแน่นอน จึงได้คลายความอาลัยลงบ้าง ขอให้นางเลื่อน ชนะกานนท์ จงมั่นใจว่า นายปฐม ชนะกานนท์ จะต้องทำบุญบำเพ็ญกุศลให้ตามที่สั่งเสียไว้ทุกอย่างไม่บกพร่อง จงสบายใจ ขอให้ดวงวิญญาณจงไปสู่สุขคติภพเทอญ.

ปฐม ชนะกานนท์

คุณอาเลื่อน

คุณอาเลื่อน เป็นคนมีนิสัยโอบอ้อมอารีและเอ็นดูแก่คนทั่วไป และลูกหลานแม้แต่เด็กอื่น ๆ มาก ข้าพเจ้าจำได้ว่าคุณอาได้เคยขอเด็กมาเลี้ยงเป็นลูกบ้าง ให้ความอุปการะเฉย ๆ ก็มีหลายคน แต่ส่วนมากมักผิดหวัง เพราะบางคนก็ถึงแก่กรรมแต่เด็ก บางคนก็ไม่เอาถ่าน แต่สำหรับหลานทุกคนได้รับความกรุณาจากคุณอาเสมอมา ส่วนข้าพเจ้านั้นดูเหมือนจะได้รับการสนใจเป็นสองต่อ เพราะเมื่อคุณอาได้สมรสกับคุณครูปฐม ซึ่งเป็นอาจารย์คนแรกของข้าพเจ้า คุณอาเป็นคนปากกับใจตรงกันไม่อ้อมค้อม คุณสมบัติอันนี้ของคุณอามีมาแต่แรกจนกระทั่งอายุขัย ซึ่งเป็นคุณสมบัติอันดียิ่งที่ผู้ได้พบเห็นเข้าใจคุณอาง่าย และเมื่อได้คบหาท่านแล้วก็ประทับใจทุกคน ข้าพเจ้าเองจากกาฬสินธุ์มาแต่เด็กมาอยู่กรุงเทพ ฯ หลายสิบปี ภายหลังได้พบท่านก็เป็นปกติ โดยนิสสัยและอัธยาศัยคงเดิมไม่เปลี่ยนแปลง และยังคงให้ความกรุณาอยู่ตลอดมา

เสียใจมากที่ท่านมาด่วนจากพวกเราไป โดยที่ถึงแม้จะมีอายุมากตามวัยก็จริง แต่รู้สึกว่าความแข็งแรงก่อนหน้าถึงแก่กรรมไม่เท่าไรก็ยังปรากฏให้พวกเราได้เห็นอยู่ เช่นนี้จะ

เรียกว่าจะถึงแก่กรรมโดยพยาธิก็ดูจะไม่สู้ควรนัก หากเป็นเพราะกาลเวลาและหมดอายุขัยของท่านมากกว่า ทั้งนี้เพราะทุกคนที่เกิดมาย่อมถึงซึ่งความจริง ๔ ประการ มี เกิด แก่ เจ็บ ตาย ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบความจริงของสัตว์โลกทั้งหลายที่เกิดมา

เมื่อถึงวาระแล้วก็เป็นไปตามวัฏะทุกคน แต่ถึงอย่างไรก็ย่อมยังความอาลัยแก่ญาติพี่น้อง ลูกหลานทุกคนเป็นธรรมดา

ขอให้วิญญาณอันบริสุทธิของคุณอาว์จงสู่สุคติเทอญ.

จากหลาน

ทองดี ณ กาฬสินธุ์

อาลัยคุณอา

คุณอาเลื่อน ชนะกานนท์ ได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ซึ่งในวันนั้น ตัวหลานอยู่ที่บ้านซึ่งห่างกันประมาณ ๑๒๐ เมตร ได้ใช้ให้นางรุ่งเรือง ชนะกานนท์ น้องสะใภ้ นำอาหารบางอย่างไปให้คุณอาเลื่อน ชนะกานนท์รับประทาน สักครู่เดียวนางรุ่งเรืองกลับมาพูดกระหืดกระหอบบอกว่า คุณอาเลื่อนได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว เมื่อก่อนน้องมานี้เอง แล้วยังได้ช่วยกันเฝ้าดูแลจนหมดลมหายใจ ดิฉันถึงแก่ตะลึงตัวชาไปหมด เพราะไม่นึกว่าจะเป็นไปได้โดยรวดเร็วเช่นนั้น เนื่องจากดิฉันเคยมาเยี่ยมคุณอาเลื่อนเสมอ ไม่ได้มาเยี่ยมเพียง ๓—๔ วันเท่านั้น จึงสอบถามอาการสิ้นลมหายใจของคุณอาเลื่อน นางรุ่งเรืองบอกว่า "แกไปดีเหลือเกิน ไม่มีอาการกระวนกระวายดิ้นรนเลย คือลมหายใจอ่อนลง ๆ หมดไปโดยอาการอันสงบ คล้ายกับคนนอนหลับ" ดิฉันจึงรีบมาไหว้ศพ ด้วยความเศร้าสลดใจอย่างยิ่ง

คุณอาผู้ชายบอกว่า อาเลื่อนสั่งไว้ว่า "เมื่อได้แก่กรรมไปแล้ว จะทำบุญทำทานเลี้ยงด้วยอาหารคาวหวานขอให้มอบ

บ้านบุญเจือจัดการช่วยเหลือ กับให้มอบแหวนนามสกุล ชนะกานนท์ ๑ วงที่มีอยู่ ให้เจ้าพันธ์ ชนะกานนท์ สำหรับลูกชายคนใหญ่มันไปด้วย" ทั้ง ๒ ข้อนี้ ขอให้คุณอาเลื่อน ชนะกานนท์ไม่ต้องกังวลเป็นห่วงเลย หลานร่วมกับน้องชายหญิงทุกคนจะช่วยอาผู้ชายจนเต็มกำลังความสามารถ ส่วนแหวนนามสกุล อาผู้ชายก็ได้มอบให้เจ้าพันธ์ไปแล้ว ดิฉันและน้องชายหญิงซึ่งเป็นหลานของคุณอาทุก ๆ คน อาลัยคุณอาเลื่อนอย่างยิ่ง จึงร่วมกันเขียนคำไว้อาลัยเพียงย่อๆเท่านี้

ด้วยเดชผลบุญผลทาน ซึ่งคุณอาเลื่อนได้ทำไว้ในชาตินี้เท่าที่หลานเห็นตลอดจนมีน้ำใจเมตตาอารีต่อลูกหลานและที่ไม่ได้เห็นจงดลบันดาลส่งผลให้คุณอาเลื่อน ชนะกานนท์ไปสู่สุขคติภูมิเทอญ

ด้วยความอาลัยยิ่ง

บุญเจือ ชนะกานนท์ และหลาน ๆ ทุกคน

แด่ คุณอาเลื่อน ชนะกานนท์ ผู้มีพระคุณ

เมื่อสมัยผมเป็นเด็ก คุณพ่อผมรับราชการอยู่ที่จังหวัดกาฬสินธุ์ ผมมีอายุประมาณ ๑๐ ขวบกว่าๆ ออกจะเป็นเด็กซุกซนและเกเรอยู่สักหน่อย เพราะเป็นลูกผู้ชายที่คุณพ่อตามใจ และท่านหวังไว้ว่าจะให้ผมเจริญก้าวหน้าเจริญรอยตามท่านเพื่อจะได้สืบวงศ์ตระกูลต่อไป จึงได้สนับสนุนผมทุกทางในด้านการศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่ ขณะนั้นผมเรียนอยู่ที่โรงเรียนประจำจังหวัด เป็นหัวโจกของโรงเรียน เนื่องจากคุณพ่อผมเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่อยู่ในจังหวัดนั้น ด้วยเหตุนี้คุณพ่อซึ่งหวังใจจะให้ผมเป็นเด็กดีต่อไปในภายหน้าโดยต้องการจะอบรมบ่มนิสัยผมให้มีระเบียบวินัยและเรียนดีไม่เกเรเหลวไหล แต่ในขณะนั้นในจังหวัดนี้ไม่มีโรงเรียนประจำที่รับนักเรียนกินอยู่หลับนอนอย่างเช่นกรุงเทพฯ จึงได้นำผมไปอยู่กับครอบครัวของคุณครู บุญถม ชนะกานนท์ (ขุนชนะกานนท์ศึกษากร) ซึ่งเป็นครูใหญ่โรงเรียนประจำจังหวัด คุณอาเลื่อน ซึ่งเป็นภรรยาของท่านเป็นผู้อบรมบ่มนิสัย กิริยามารยาท และอบรมความประพฤติและดัดนิสัยผมให้เป็นเด็กดี มีความขยันขันแข็งต่อสู้กับอุปสรรคและแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งผมได้นำสิ่งที่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากท่าน

มาดำเนินชีวิตตลอดมาจนบัดนี้ ผมอยู่กับท่านหลายปี จนจบการศึกษาที่จังหวัด แล้วคุณพ่อก็ได้ส่งไปเรียนต่อที่กรุงเทพ ฯ อาศัยการอบรมสั่งสอนจากคุณอาเลื่อน ซึ่งผมถือปฏิบัติตลอดมาจนเรียนจบขั้นอุดมศึกษา และรับราชการจนเกษียณอายุราชการสมดังความตั้งใจของคุณพ่อที่ปรารถนาไว้ จึงนับว่าท่านได้มีพระคุณแก่ผมอย่างใหญ่หลวง ท่านได้อบรมสั่งสอนผมมาดุจลูกหลาน ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างครอบครัวของท่าน และครอบครัววงศ์ญาติพี่น้องของผมก็ได้รักใคร่นับถือกันดุจญาติสนิทตลอดมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า ๖๐ ปี

การที่ท่านจากไปและจะทำการฌาปนกิจในวันนี้จึงนับว่า ผมได้สูญเสียผู้มีพระคุณอย่างใหญ่หลวงไปคนหนึ่ง และยังความเศร้าใจแก่ผมและญาติพี่น้องตลอดจนญาติมิตรโดยทั่วกัน

ด้วยเดชะกุศลบุญราศีของท่านก็ดี ของทุก ๆ คนที่รักท่านก็ดี ช่วยโปรดส่งผลดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณอาเลื่อน ชนะกานนท์ ไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ.

วิจิตร อินทรตุล

๓๑ บางกรวย สมาชิกสภาจังหวัดนนทบุรี

นนทบุรี

แด่คุณอาสุดที่รักของหลาน

การสูญเสียคุณอาครั้งนี้ เป็นการสูญเสียญาติผู้ใหญ่คนสุดท้ายที่หลานมีอยู่ ทำให้รู้สึกว้าเหว่อ้างว้างเป็นที่สุด ตั้งแต่หลานจำความได้ก็มีคุณอาเป็นที่รัก หลานเป็นหลานคนแรกจึงได้รับการพนอและตามใจมาก ไปไหนก็พาไปด้วย คุณย่าเล่าว่าตอนเด็ก ๆ ใคร ๆ ก็ล้อหลานว่า ลูกแขก เพราะตาโต หลานเลยขอตัดคอแลกกับคุณอา เพราะคุณอาหน้าตาสวย คุณอากับหลานเกิดวันเสาร์เดือนธันวาคมเหมือนกัน จึงมีนิสัยคล้ายคลึงกัน มีรสนิยมคล้ายกัน หลานอาจเลียนแบบคุณอามาตั้งแต่เด็กก็อาจเป็นได้ เวลาซื้อหรือได้อะไรที่สวยงามมา ไม่ว่าเสื้อผ้าหรือเครื่องเพชรพลอย คุณอาจะช่วยชื่นชมด้วยเสมอ สมัยหลานยังเด็กย้ายตามคุณพ่อไปอยู่ต่างจังหวัด แม้จะอยู่ห่างไกลกันคนละทิศ คุณอาจะส่งของแปลก ๆ มาให้เสมอ เช่น หมวกและซองบุหรี่ที่ทำจากหางนกยูงสวยงามมากสำหรับคุณพ่อ ผ้าไหมฝีมือปั่น ย้อม ทอเองสำหรับคุณย่าและหลาน คุณอาชอบสีชมพูกับสีส้ม สีแสด หลานก็เลยพลอยชอบไปด้วย จึงมีซิ่นไหมสีเหล่านี้หลายผืน คุณย่าและคุณพ่อรักคุณอามากก็จัดส่งของทางภาคใต้ไปให้ เช่น ปลาทูแช่

น้ำมัน ทุเรียนกวน เป็นต้น เมื่อเรียนประถมปีที่หนึ่งและประถมปีที่สามที่โรงเรียนสตรีวิทยา คุณย่าพาหลานมาอยู่ที่บ้าน คุณอาพระจำนงภูชิต (จรูญ วัชโรทัย) หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร ตอนหลังเข้าเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๕ เป็นนักเรียนประจำที่โรงเรียนเบญจมราชาลัย คุณย่าพักอยู่กับคุณย่าปุก นรภักดีพิบูล (นาครัตน์) ซึ่งเป็นญาติผู้น้องฝ่ายพิษณุโลก คุณอามีโอกาสมาเยี่ยมคุณย่าและหลานได้หลายครั้ง แต่ละครั้งหลานก็ตั้งตาคอยว่าคราวนี้จะได้ผ้าซิ่นสีอะไรนะ แล้วก็ได้ผ้าซิ่นไหมสีสวย ๆ ทุกคราว ระยะหลังนี้เป็นผ้ามัดหมี่ นอกจากนั้นยังพาไปเที่ยว เช่น พาไปดูหนัง พาไปพบญาติที่ปทุมธานี เมื่อหลานต้องออกไปรับราชการเป็นครูใหญ่ที่จังหวัดมหาสารคามและปราจีนบุรี คุณอาก็ย้ายเข้ามาอยู่กรุงเทพ ฯ จึงเป็นการดีสำหรับคุณย่า คุณอาได้มาเป็นธุระดูแลคุณย่าแทนหลาน ตราบจนคุณย่าล่วงลับไป เมื่อหลานกลับเข้ามารับราชการที่กรุงเทพ ฯ คุณอาก็เลยมาปลูกบ้านอยู่ในบริเวณเดียวกัน คุณพ่อดีใจมากราวกับจะรู้ล่วงหน้าว่าจะได้ฝากชีวิตกับคุณอา เพราะวันที่คุณพ่อโคม่าเนื่องจากโรคไตพิการนั้น ทุกคนยังไม่กลับจากทำงาน มีคุณอาคนเดียวที่อยู่ใกล้ คุณพ่อจับมือคุณอาไปวางที่อก แต่พูดไม่ได้แล้ว เมื่อ

หลานกลับมาถึงบ้านจึงทราบว่าคุณอานำคุณพ่อส่งโรงพยาบาล และคุณพ่อก็มิได้ฟื้นคืนสติมาอีก แม้แพทย์จะพยายามช่วยอยู่ถึงสองสัปดาห์

หลานเป็นคนเก็บเงินไม่ค่อยอยู่ คุณอาก็เคยกรุณาช่วยเหลือในยามขาดแคลนหลายครั้ง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ หลานไปศึกษาและดูงานที่สหรัฐอเมริกา คุณอาก็ไปส่งตั้งแต่หัวค่ำ เครื่องบินไม่ออกตามกำหนด คุณอาก็เฝ้ารออยู่จนเกือบสว่าง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ หลานไปดูงานที่ประเทศฝรั่งเศส คุณอาก็ยังไปส่งอีก คุณอาเอื้ออาทรในทุกข์สุขและชื่นชมในตัวหลานอยู่เสมอ มีอะไรก็ปรึกษาหารือกัน บางครั้งหลานก็เคยขัดใจ ทำให้คุณอาน้อยใจเสียใจ หลานจึงรู้สึกเศร้าหมองใจอย่างที่สุดเมื่อคุณอาจากไป ไม่อยากเชื่อว่าคุณอาล่วงลับไปจริง ๆ เพราะคุณอายังแข็งแรงกว่าคุณอาปฐมเสียอีก คุณอาปฐมเป็นคนปรารภเกรงจะอยู่ไม่ถึง ๘๐ จึงอยากทำบุญวันเกิดเสียพร้อมกัน หลานๆ จึงร่วมใจกันจัดงานวันเกิดปีที่ ๘๐ และฉลองชีวิตสมรส ๕๖ ปีของคุณอาทั้งสอง เชิญญาติมิตรเก่าแก่มารวมกัน คุณอาสนุกสนานมาก แต่อนิจจา ใครจะนึกว่าวันนั้นจะเป็นวันรวมญาติมิตรครั้งสุดท้ายของอุณอา เมื่อคุณอาเริ่มมีอาการหอบหลานก็ยังนึกว่าไม่เป็นไร ไม่ยอมเชื่อว่าคุณอา

เจ็บมาก คุณอาอยากรับประทานอะไรหลานก็เสาะหามาฝาก หลานเกือบจะไม่ได้เห็นใจคุณอา เพราะไปธุระเสียที่เชียงใหม่ แต่ราวกับคุณอายังรอ เมื่อหลานนำผลไม้มาฝาก คุณอาก็เจ็บมากจนไม่อยากรับประทานอะไรเสียแล้ว หลานก็อุตส่าห์เคี่ยวเข็ญคุณอาก็แข็งใจรับประทานได้บ้างเล็กน้อย คุณอารู้ตัวดีและเตรียมพร้อมทุกอย่างแล้ว คุณอาบอกว่า "หนู อาจะไม่ได้อยู่ด้วยแล้วจะต้องไป อายุอามากแล้ว หมอเขาก็ว่าอย่าเสียใจ อาไม่เสียใจดอก" แล้วคุณอาก็สั่งเสียฝากฝั่งทุกสิ่งทุกอย่าง หลานก็รับคำว่า คุณอาอย่าห่วงใยเลย น้องชุมสินธุ์กับน้องสมยศก็มาเยี่ยม รุ่งขึ้นยังทำรังนกมาป้อน คุณอาก็อุตส่าห์แข็งใจกลืนไปได้ ๒–๓ ช้อน หลานก็นึกไม่ถึงว่าคุณอาจะจากพวกเราไปอย่างรวดเร็วในวันรุ่งขึ้นนั่นเอง หลานกำลังจัดบ้าน น้องสมนึกวิ่งขึ้นไปบอกว่าคุณอาชีพจรอ่อนเต็มทีแล้ว หลานตกใจมากรีบมาจับมือคุณอาดู คุณอายังพยายามลืมตามองแต่ไม่พูดอะไรเลย มือเท้าเย็นมาก พวกเราก็พยายามต่อสู้กับความมรณะ ทั้งกรอกยาลม ถูมือและเท้าช่วยให้ความร้อน พออาปฐมบอกพระอรหัง หลานกลับดุว่าพูดอะไรก็ไม่รู้ เพราะหลานคิดว่าคุณอายังไม่ตาย แต่หลานเป็นผู้ที่เข้าใจผิดพลาด คุณอาจากไปแล้วจริง ๆ ทิ้งพวกเราไปทั้งที่ดวงหน้ายังนวลยิ้ม

งดงาม ไม่มีอาการดิ้นรนกระวนกระวายราวกับนอนหลับ ละโลกมนุษย์ที่แสนวุ่นวายในปัจจุบันไปแล้ว

คุณอาสุดที่รักของหลาน หากชาติหน้ามีจริงขอให้เราได้เกิดมาเป็นอาหลานที่รักกันดังชาตินี้อีก ขอเดชะผลกุศลกรรมทั้งมวลที่คุณอาได้บำเพ็ญมาตลอดชีวิต ดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณอาสู่สุคติภูมิในสัมปรายภพ เทอญ.

พนมวัลย์ บุณยามระ

ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ได้กรุณาสละเวลา มาร่วมช่วยเหลือในการบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม และท่านที่ได้กรุณามาเป็นเกียรติในงานฌาปนกิจศพ นางเลื่อน ชนะกานนท์ ในครั้งนี้ด้วยเป็นอย่างสูง

เจ้าภาพ

นิทานไทย

เรื่อง พระสมุทโฆษ

เรียบเรียงโดย
พระยาอุปกิตศิลปสาร

หนังสืออ่านนิทานไทย

เรื่อง

พระสมุทโฆษ

พระยาอุปกิตศิลปสาร

เรียบเรียง

พิมพ์ครั้งที่หก ๓,๐๐๐ ฉบับ

พ.ศ. ๒๕๑๕

องค์การค้าของคุรุสภา

๑.๒๕

คำนำ

เรื่องนิทานไทยชุดนี้ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต เสนาบดีกระทรวงธรรมการ มีรับสั่งให้รวบรวมเรียบเรียงขึ้นเป็นแบบเรียน จากหนังสือปัญญาสชาดก ฉบับพิมพ์ของหอพระสมุดสำหรับพระนคร ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้ :—

๑. หนังสือ ปัญญาสชาดก เป็นนิทานชุดหนึ่งซึ่งพระภิกษุชาวเชียงใหม่แต่งขึ้นเป็นภาษาบาลี เลียนแบบชาดกแห่งมัธยมประเทศ เข้าใจว่าได้เค้าเรื่องอันมีมาแต่ปรัมปราทั้งในประเทศเราและมัธยมประเทศ ตามทางคำนวณ (ดูคำนำปัญญาสชาดกภาค ๑ พ.ศ. ๒๔๖๗) ว่าจะได้แต่งขึ้นระหว่างพุทธศักราช ๒๐๐๐ ถึง ๒๒๐๐ ปี เพราะฉะนั้นจึงเป็นตัวอย่างอันหนึ่งแห่งฝีปากคนไทยในสมัยที่ล่วงมาแล้ว นับว่าเป็นเงื่อนหนึ่งในประวัติแห่งวรรณคดีสยาม ใช่แต่เท่านั้นนิทานในหนังสือนี้ คงจะได้เล่าต่อ ๆ กันไปแพร่หลาย จนหลายเรื่องได้เป็นเครื่องส่งเสริมกวีโบราณให้เขียนละครกาพย์หรือฉันท์ขึ้นจากเนื้อเรื่องแห่งชาดกชุดนี้ เช่น

พระสมุทโฆษ พระสุธน พระสังข์ทอง สรรพสิทธิ์ พระเจ้าสี่เสาร์ และพระรถเสน นับว่าเป็นวรรณคดีที่ได้ให้กำเนิดแก่นิพนธ์ชั้นเอก ๆ หลายชั้น ซึ่งเรายังอ่านกันอยู่แม้ทุกวันนี้ เพราะฉะนั้นจึงสมควรที่จะรวบรวมบางเรื่องที่ได้ให้กำเนิดแก่วินิพนธ์มาไว้อ่านดูกันบ้าง เพื่อนักวรรณคดีจะได้เปรียบเทียบเรื่องเก่ากับเรื่องใหม่ ได้ความรู้โดยตรงและโดยปริยายต่อไป แต่ความมุ่งหมายส่วนใหญ่ก็เพื่อจะเผยแผ่เรื่องนิทานของไทยเราให้แพร่หลาย เป็นเกียรติยศแก่ชาติ อันเป็นปัจจัยที่จะเพาะความนับถือชาติได้อันหนึ่ง

๒. ผู้ใคร่จะใช้หนังสือเช่นนี้ให้เป็นประโยชน์แล้ว จะต้องเข้าใจว่าวิสัยอ่านหนังสือเรื่องโบราณพึงไม่ลืมว่า เขาเขียนสำหรับคนต่างสมัยกับเรา มีทุนทางวิทยาศาสตร์ผิดกันกับสมัยนี้ ซึ่งจะมองปราดเดียวเห็นความอันใดที่พ้นสมัย เชื่อไม่ได้ แล้วเลยลงโทษว่า เป็นของใช้ไม่ได้นั้น จัดว่าไม่รู้จักอ่านหนังสือ การแสดงฤทธิ์เดชต่าง ๆ เช่น เหาะเหินเดินอากาศเป็นต้นนั้น เป็นวิธีการซึ่งท่านคิดประดิษฐ์ขึ้นให้วิจิตรพิสดาร

ตามลัทธินิยมของนักประพันธ์ครั้งโบราณ เราควรยกให้แก่ผู้แต่งโดยนัยเดียวกันกับเราอ่านเรื่องรามเกียรติ์ฉะนั้น

๓. ชาดกชุดนี้ ปัญหาที่ว่าจะเป็นพระพุทธวจนะย่อมไม่มี และโดยเหตุนั้น ตัวเอกในเรื่องที่กล่าวว่าเป็นพระโพธิสัตว์ ก็ต้องนับว่าเป็นแต่เพียงเครื่องอุปกรณ์ของเรื่อง เพื่อให้บรรจุพระพุทธภาษิตลงได้สนิทเท่านั้น

แท้จริง ถึงชาดกชั้นดี เช่น ทศชาติ นักปราชญ์ผู้รู้ได้พิสูจน์แล้วว่า มิใช่เป็นพระพุทธวจนะ แต่เป็นเค้าเรื่องปรัมปราของพวกอารยะแต่ดั้งเดิม เรื่องจึงมีทั้งทางยุโรป (เช่นนิทานอีสป) และอาเซีย (เช่นชาดก) แต่หากมีวิธีเล่าเรื่องผิดกันไปเท่านั้น คือทางอาเซียเอามาใช้เป็นบทสอนในพระพุทธศาสนา โดยอ้างเอาตัวเอกของเรื่องนั้น ๆ เป็นพระโพธิสัตว์ ซึ่งหมายความว่า พระพุทธเจ้าได้ไปบังเกิด ซึ่งนับว่าเป็นวิธีดียิ่งในการสอนพระพุทธศาสนา เพราะตามธรรมดาการสอนจรรยา ถ้าจะสอนแต่เพียงบอกว่าทำอย่างนั้นไม่ดี ทำ

อย่างนี้แล้ว ผลที่จะได้ก็เป็นดังรอยมือที่กรีดน้ำ เมื่อกรีดแล้ว รอยก็หายไป วิธีที่ดีจึงต้องผูกเป็นเรื่องขึ้น ให้ผู้ฟังรู้สึกสลดใจและดีใจ ในข้อที่ผิดและชอบของบุคคลในเรื่องที่ผูกขึ้น ซึ่งเป็นเหมือนกับได้ฟังเรื่องจริง ๆ ทำให้ฝังอยู่ในใจไม่รู้จักลืม วิธีสอนพุทธภาษิตด้วยเรื่องชาดกก็เป็นทำนองนี้

วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๔

กรมวิชชาธิการ กระทรวงธรรมการ

คำนำ

(สำหรับการพิมพ์ครั้งที่สอง)

ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ปรารภอยู่เสมอว่าตลาดหนังสือเด็กของเราไม่มีหนังสือสำหรับเด็กที่ดีและมากพอ ในโอกาสวันเด็กปีนี้ ท่านใคร่จะให้มี "หนังสือชุดศาลาวันเด็ก" ขึ้นพิมพ์จำหน่ายในราคาถูก จึงได้มอบให้บุคคลที่สนใจในเรื่องนี้คณะหนึ่งพิจารณาแต่ง และคัดเลือกหนังสือที่เห็นว่าเหมาะจะเป็นหนังสืออ่านสำหรับเด็ก มอบให้องค์การค้าของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่าย

คณะผู้จัดทำหนังสือชุดศาลาวันเด็กได้ค้นดูหนังสืออ่านสำหรับเด็กซึ่งมีผู้เขียนไว้ในที่ต่าง ๆ และเห็นว่าหนังสืออ่านนิทานไทยของกรมวิชาการ กระทรวงธรรมการ เป็นหนังสือที่ได้เรียบเรียงไว้ดี นิทานที่รวบรวมไว้ก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทยเป็นอันมาก ถ้าได้จัดพิมพ์ขึ้นเผยแพร่อีกครั้งหนึ่ง ก็คงจะเป็นประโยชน์แก่เด็กในสมัยปัจจุบันไม่น้อย หวังว่านิทานไทยชุดนี้จะเป็นที่น่าสนใจแก่ผู้อ่านตามสมควร

คณะผู้จัดทำหนังสือศาลาวันเด็ก ๒๕๐๓

นิทานไทย

เรื่องพระสมุทโฆษ

ในกาลปางก่อน มีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง ทรงนามว่า พระเจ้าวินททัต ครองราชสมบัติอยู่ในเมืองพรหมปุระ[๑] พระองค์มีพระมเหสีทรงนามว่า พระนางเทพธิดา และท้าวเธอมีพระโอรสองค์หนึ่ง มีบุญมาก เมื่อเวลาประสูติ บังเกิดเสียงสนั่นหวั่นไหวทั่วไป พระบิดาจึงทรงตั้งพระนามว่า 'พระสมุทโฆษ' เพื่อให้สมกับเหตุอัศจรรย์เมื่อเวลาประสูติ[๒]

เมื่อพระสมุทโฆษ มีอายุได้ ๑๖ ปี ก็เล่าเรียนวิชาได้ครบเสร็จ พระองค์มีรูปร่างงดงามมาก ชาวเมืองพากันรักใคร่ชมเชยพระองค์ทั่วไปทุกหนทุกแห่ง จนข่าวนี้เล่าลือกันไปถึงเมืองอื่นว่า พระสมุทโฆษโอรสพระเจ้าวินททัตเจ้าเมืองพรหมปุระ มีรูปร่างงดงาม

---

๑. ไทยเรามักใช้ว่า 'พรหมบุรี' แต่บาลีใช้ 'พรหมปุระ' จึงใช้ตามบาลี

๒. ประสูติ ออกจากท้อง, คลอด, เกิด มักใช้สำหรับเจ้านาย

เป็นสง่าน่ารัก มีความประพฤติเรียบร้อยน่านับถือ และ
มีสติปัญญาเล่าเรียนวิชาได้สำเร็จทุกอย่าง ใครได้ยิน
ก็พากันรักใคร่พระสมุทโฆษทั่วไป

ในไม่ช้าข่าวนี้เล่าลือไปถึงเมืองหนึ่ง ชื่อว่า 'เมือง
รัมปุระ' ซึ่งมีพระเจ้าแผ่นดินทรงพระนามว่า พระเจ้า
สิหนรคุต[๑] พระมเหสีทรงพระนามว่านางกนกวดี[๒] และ
มีพระธิดาองค์หนึ่งทรงนามว่า พระนางพินทุมดี[๓] มี
รูปร่างและกิริยามารยาทงดงามยิ่งนัก

เมื่อพระนางพินทุมดี ได้ฟังข่าวเล่าลือถึงพระ
สมุทโฆษ ว่าเธองามพร้อมทั้งรูปร่างและกิริยามารยาท
ดังนั้นแล้ว ก็อยากเห็นพระสมุทโฆษยิ่งนัก ว่าจะ
สวยงามสักปานใด

ในเมืองรัมปุระนี้ พระเจ้าสิหนรคุต ผู้เป็น
พระเจ้าแผ่นดิน ได้สร้างศาลเจ้าหลักเมืองไว้แห่งหนึ่ง
ตั้งอยู่กลางเมือง เมื่อถึงวันพระ คือวัน ๘, ๑๔, ๑๕ ค่ำ
พระองค์ก็พาพระมเหสีและพระราชธิดา พร้อมทั้ง

๑. อ่าน "สิ-หะ-นอ-ระ-คุด"
๒. อ่าน "กะ-หฺ นก-กะ-วะ-ดี"
๓. อ่าน "พิน-ทุ-มะ-ดี"

พระสนมกำนัลและข้าราชการเป็นอันมาก เสด็จไปบูชาเทวดาที่ศาลเจ้าหลักเมืองนี้เสมอมิได้ขาด

วันหนึ่ง ถึงเวลาที่พระนางพินทุมดี จะเสด็จตามพระราชบิดาไปบูชาเจ้าหลักเมืองนั้น พระนางแต่งพระองค์ทรงเครื่องประดับงดงาม แล้วประทับในวอทองมีคนหาม มีหญิงบริวารแวดล้อมเป็นอันมาก กั้นพระกลดคันสั้นสีขาวมีกระบวนแห่หน้าหลัง พร้อมพรั่งด้วยเครื่องประโคมครื้นครั่นไปเป็นเกียรติยศ

เมื่อกระบวนถึงศาลเจ้าหลักเมืองแล้ว ก็เดินเวียนขวารอบศาลเจ้านั้น ๓ รอบ ซึ่งเรียกว่า ทำประทักษิณ[๑] ครั้นแล้วพระนางก็เข้าไปในศาล กราบไหว้บูชาเทวดาแล้ว พระนางจึงตรัสบนต่อเทวดาว่า "ถ้าเทพเจ้าบันดาลให้ข้าพเจ้าได้พระสมุทโฆษเป็นพระภัสดา สมคิดแล้ว ข้าพเจ้าจักบูชาให้ยิ่งกว่านี้" ครั้นเสร็จแล้ว พระนางก็เสด็จกลับสู่วัง ตั้งพระทัยคำนึงถึงพระสมุทโฆษอยู่มิเว้นวัน

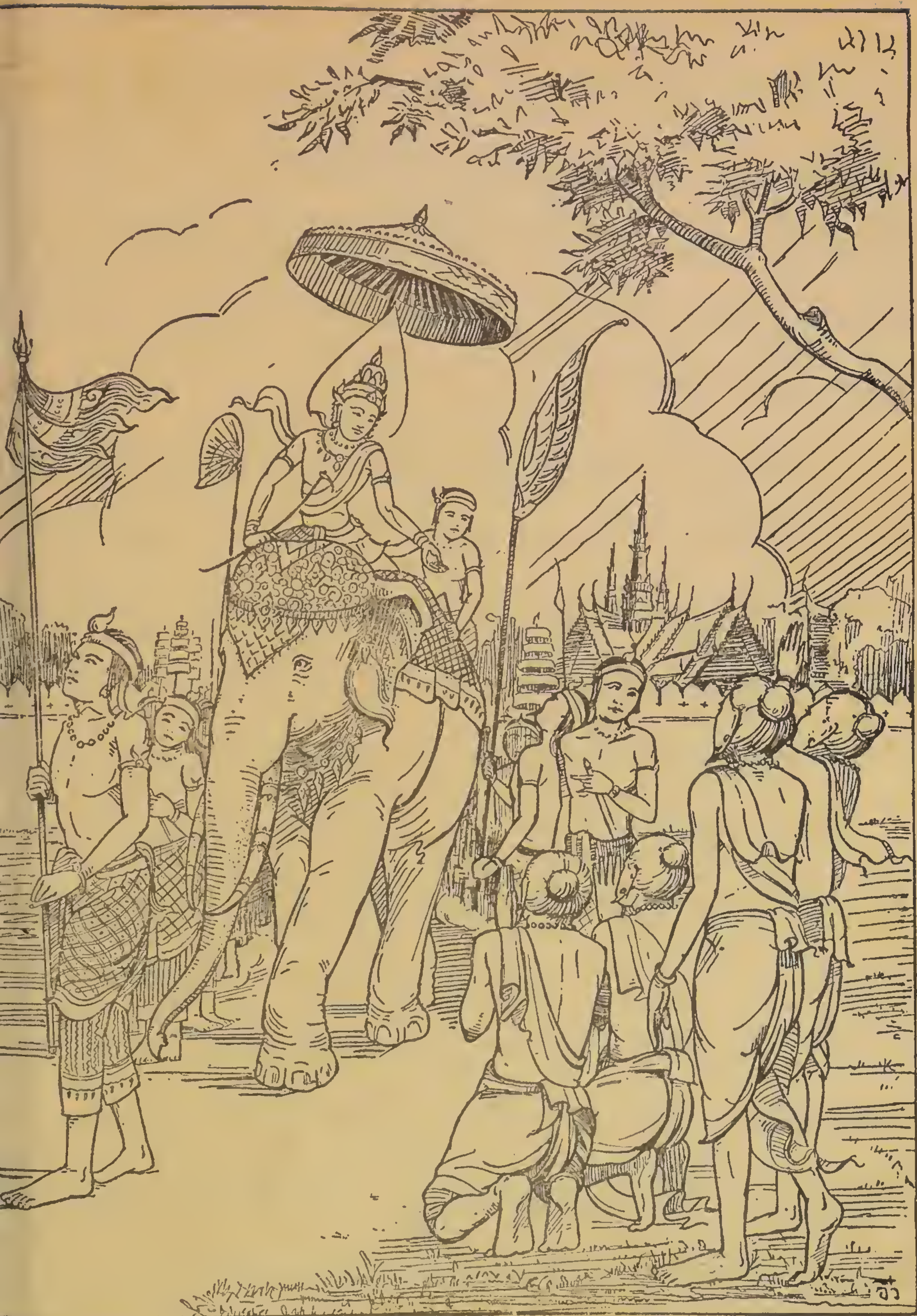
๑. ประทักษิณ การเดินเวียนขวา คือ เดินเอามือขวาไว้ทางของที่จะต้องเดินเวียนอย่างเข็มนาฬิกาเดิน เป็นการแสดงความเคารพสถานที่ซึ่งเดินเวียน

ครั้งนั้นมีพราหมณ์ ๔ คน ชาวเมืองรัมปุระ ได้พากันออกจากเมืองเที่ยวไปจนถึงเมืองพรหมปุระ แต่พอเข้าไปในเมือง ก็ได้เห็นพระสมุทโฆษ ทรงช้างมีเศวตฉัตรกั้นพร้อมด้วยบริวาร มีกระบวนแห่หน้าหลังพร้อมด้วยเครื่องประโคมครึกครื้น เดินกระบวนไปยังสวนอุทยาน พราหมณ์ ๔ คนนั้นก็หยุดชมพระสมุทโฆษอันทรงช้างเป็นสง่าน่ารัก ทั้งรูปร่างและท่าทางดังพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ[๑] ก็พากันยินดี ต่างร้องถวายพระพรขึ้นพร้อมกันด้วยเสียงอันดัง

เมื่อพระสมุทโฆษทรงเห็นพราหมณ์แปลกหน้ามายืนร้องถวายพระพรอยู่ดังนั้น จึงทรงหยุดช้าง ตรัสปราศรัยไต่ถามว่า "ท่านมาจากเมืองไหน? ดูสีหน้าและท่าทาง เห็นได้ว่าต้องลำบากตรากตรำเดินทางมาแต่เมืองไกล และมาด้วยธุระอะไร"

พราหมณ์ทั้ง ๔ จึงทูลตอบว่า "ข้าพระองค์อยู่เมืองรัมปุระ มีข่าวเล่าลือไปว่า พระองค์มีบุญมาก มีรูปร่างและกิริยามารยาทงดงาม น้ำพระทัยโอบเอื้อ

๑. เอราวัณ ชื่อช้างพระอินทร์ ตามรูปที่เราเขียนมี ๓ หัว

พระสมุทโฆษทรงช้างพระที่นั่งเสด็จสวนอุทยาน

อารี เป็นที่รักใคร่ของคนทั่วไป ข้าพระองค์จึงอุตส่าห์เดินทางมา เพื่อจะชมบุญบารมีของพระองค์ ก็ได้มาเห็นแก่ตา สมจริงดังคำเล่าลือทุกอย่างในบัดนี้ จึงพากันร้องถวายพระพรแก่พระองค์ด้วยความยินดี จะได้มีธุระอย่างอื่นหามิได้"

พระสมุทโฆษได้ทรงฟัง ก็ยินดี จึงชวนพราหมณ์ทั้ง ๔ นั้นให้ไปพักในสวนอุทยานด้วยกัน เมื่อเสร็จจากทรงเที่ยวเล่นในสวนอุทยานแล้ว จึงเข้าไปพักในที่แห่งหนึ่ง แล้วเรียกพราหมณ์ ๔ คนนั้นเข้ามา ถามถึงข่าวคราวทุกข์สุขในเมืองรัมปุระ เพื่อทรงทราบ

พราหมณ์ทั้ง ๔ นั้น จึงเล่าให้พระองค์ฟังว่า "พระเจ้าสีหนรคุตผู้ครองเมืองรัมปุระนั้น มีพระมเหสีทรงพระนามว่า พระนางกนกวดี มีพระราชธิดาองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า พระนางพินทุมดี พระนางมีรูปร่างงดงาม ไม่มีหญิงใดงามเท่า มีพระเจ้าแผ่นดินเมืองอื่นอยากจะได้พระธิดานั้น ต่างให้ทูตนำเครื่องบรรณาการไปสู่ขอต่อพระเจ้าสีหนรคุตผู้พระราชบิดาเป็นอันมาก แต่ท้าวเธอก็ยังมิได้ยินยอมยกให้แก่ผู้ใดเลย จนบัดนี้"

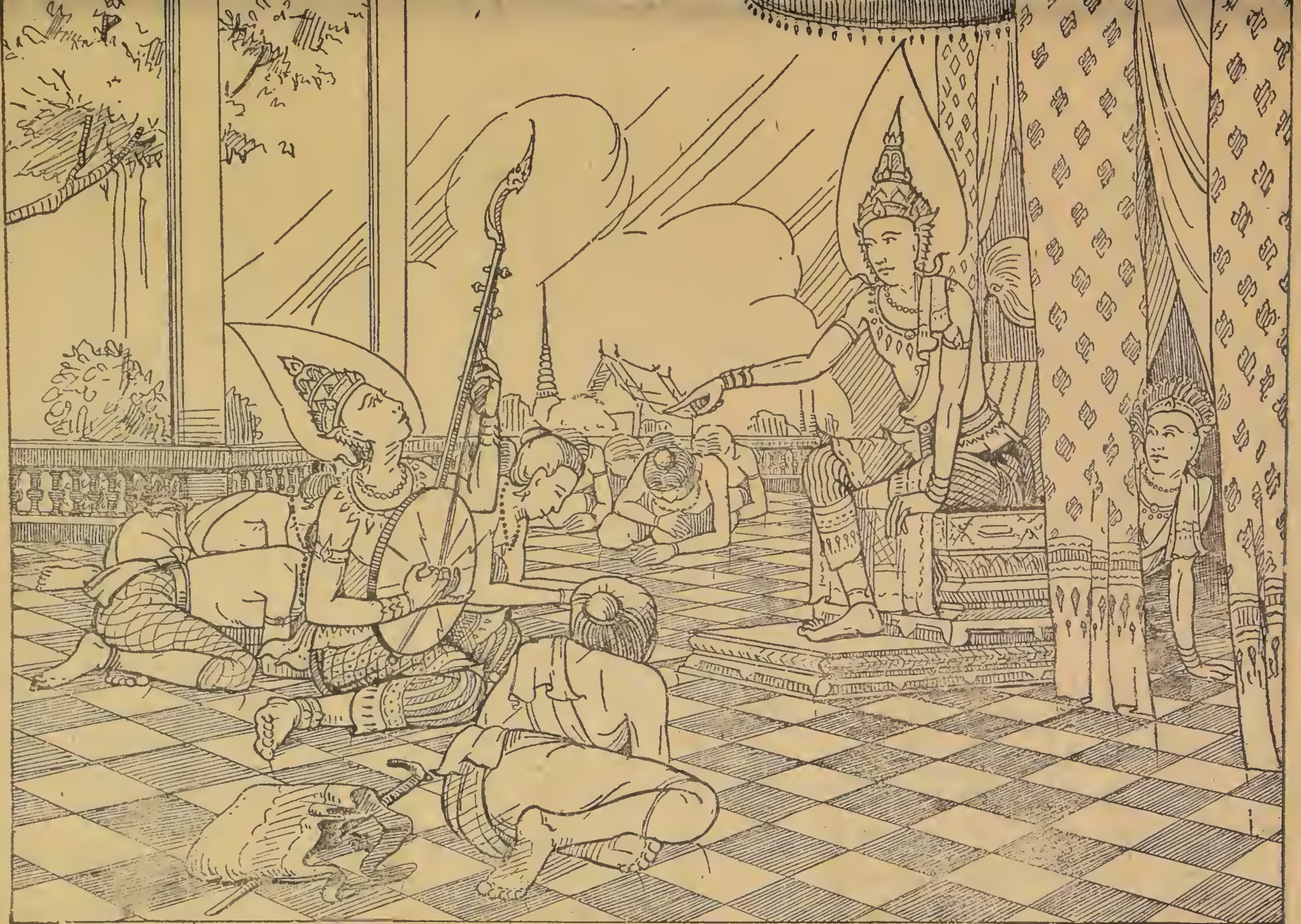
เมื่อพระสมุทโฆษ ได้ฟังพราหมณ์เล่าถึงเรื่องนางพินทุมดีให้ฟังดังนั้นก็ยินดี ประทานทองคำแก่พราหมณ์เหล่านั้นคนละห้าร้อยแล้วก็เสด็จกลับ ครั้นรุ่งเช้าก็เข้าไปเฝ้าพระบิดามารดาทูลแถลงเรื่องนางพินทุมดีทุกประการ ตามถ้อยคำของพราหมณ์ทั้ง ๔ นั้น แล้วทูลลาพระบิดามารดา เพื่อจะเสด็จไปดูพระนางพินทุมดี

ฝ่ายพระบิดามารดาก็สวมกอดพระโอรสที่รัก พลางตรัสห้ามว่า "ลูกเอ๋ย! อย่าไปเลย พ่อแม่เป็นห่วงลูกนัก ถ้าไม่เห็นหน้าลูก ก็มีใจว้าเหว่ไม่มีความสุข ถ้าลูกอยากได้นางนั้น พ่อจะแต่งทูตนำเครื่องบรรณาการไปขอมาให้" แต่พระสมุทโฆษไม่เห็นตามพระบิดามารดา ซ้ำกราบทูลรำพันวิงวอนต่าง ๆ จนพระบิดามารดาขัดมิได้ ต้องอนุญาตให้ไปตามต้องการ

ครั้นพระสมุทโฆษได้รับอนุญาตจากพระบิดามารดาแล้วก็ดีพระทัย จึงเรียกพราหมณ์ ๔ คนนั้นมาในสำนักให้กินอาหารอิ่มหนำแล้ว จึงให้คนเอาทองคำมาประทานให้อีกคนละห้าร้อย ครั้นถึงเวลาค่ำพระองค์ก็เอาพิณที่เคยดีดมอบให้ลูกพราหมณ์ปุโรหิตผู้เคยรับใช้ถือ และเอาเครื่องประดับต่าง ๆ ห่อผ้าให้เรียบร้อย แล้วให้ลูก

อำมาตย์ผู้เคยรับใช้อีกคนหนึ่งถือไป เมื่อเห็นผู้คนเงียบสงัดแล้ว พระองค์ก็พาพราหมณ์ทั้ง ๔ และคนทั้ง ๒ ออกจากเมือง เดินทางไปเมืองรัมปุระ อาศัยที่พระสมุทโฆษมีบุญมาก จึงพากันเดินทางไปได้โดยสะดวกสบาย ไม่ช้าก็ถึงเมืองรัมปุระ ต่างพากันพักอยู่ภายนอกเมือง ครั้นหายเหน็ดเหนื่อยแล้วพระสมุทโฆษก็สรงน้ำชำระร่างกายให้สะอาดหมดจดแล้ว ก็ทรงแต่งกายด้วยเครื่องประดับอันงดงามเสร็จแล้วก็พาพราหมณ์ทั้ง ๔ และคนใช้ทั้ง ๒ นั้นไปไหว้เทวดาที่ศาลเจ้าหลักเมืองในกรุงรัมปุระนั้น

ฝ่ายชาวเมืองรัมปุระ เมื่อได้เห็นพระสมุทโฆษมีรูปโฉมงดงามผิดกับชาวเมืองเช่นนั้น ต่างก็พากันตกตะลึกแลดูพระองค์ไม่วางตา ที่พากันตามไปดูถึงศาลเจ้าหลักเมืองก็มากมาย เมื่อเสร็จการไหว้เจ้าหลักเมืองแล้ว พระองค์ก็พาพราหมณ์และคนใช้เดินตรงไปที่วังหลวง เพื่อจะเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน เผอิญวันนั้นพระนางพินทุมดี เมื่อกลับจากไหว้เจ้าหลักเมืองแล้วก็มาเฝ้าพระราชบิดาอยู่เหมือนกัน

พระสมุทโฆษเข้าเฝ้าท้าวสีหนรคุตแล้วดีดพิณถวาย

เมื่อพระสมุทโฆษมาถึงพระราชวังแล้ว ก็ให้เจ้าพนักงานกราบทูลขอพระอนุญาตเข้าเฝ้า เมื่อได้รับพระอนุญาตแล้ว ก็ทรงถือพิณพาพราหมณ์และคนใช้นั้นเข้าไปถวายบังคมพร้อมกัน แล้วก็นั่งดีดพิณถวายอยู่ตรงหน้าพระที่นั่งนั้น เสียงพิณที่พระองค์ดีดนั้นเพราะยิ่งนัก เป็นที่จับใจของคนทั้งปวง บรรดาที่เฝ้าอยู่หน้าที่นั่งทั่วไป

ส่วนพระเจ้าสีหนรคุต เมื่อทอดพระเนตรเห็นพระสมุทโฆษ มีรูปโฉมอันงดงาม มีกิริยาอันเรียบร้อย มีท่าทางองอาจเป็นสง่าผ่าเผย เป็นที่รักแห่งชนทั้งหลาย ซ้ำยังมีฝีมือดีดพิณ ฟังเสนาะเพราะพริ้งเช่นนั้น ก็ทรงยินดี จึงตรัสเรียกพราหมณ์ทั้ง ๔ เข้ามา แล้วทรงซักถามถึงพระสมุทโฆษว่าชื่อไร เป็นบุตรใคร และอยู่บ้านเมืองไหน?

พราหมณ์ทั้ง ๔ จึงกราบทูลว่า พระองค์เป็นโอรสพระเจ้าวินททัต ครองสมบัติอยู่ในเมืองพรหมปุระ ทรงพระนามว่า พระสมุทโฆษ เมื่อท้าวเธอได้ทรงฟังดังนั้น ก็ทรงพอพระทัย รักใคร่พระสมุทโฆษยิ่งนัก ถึงแก่เสด็จจากบัลลังก์ เข้าไปโลมลูบจูบพระเศียร

พระสมุทโฆษพลางตรัสว่า "เราขอบใจเจ้านัก ที่ได้ทิ้งบ้านเมืองตนทนลำบากตรากตรำมาเยี่ยมเยียนเราถึงเมืองนี้ เรามีความยินดีเป็นอันมาก"

ส่วนพระนางพินทุมดี ซึ่งนั่งเฝ้าพระราชบิดาอยู่ในที่นั้นด้วย เมื่อได้เห็นพระสมุทโฆษมีรูปโฉมงดงามสมกับคำที่เล่าลือกันจริงก็มีความรักใคร่ในพระสมุทโฆษยิ่งขึ้น พระนางลอบชำเลืองดูพระสมุทโฆษแทบไม่วางตา ส่วนพระสมุทโฆษเล่า ก็แลดูพระนางแทบจะไม่วางตาเหมือนกัน จนพระเจ้าสีหนรคุตทรงสังเกตได้ชัดเจนว่า หนุ่มสาวคู่นี้มีความรักใคร่กัน แต่พระองค์หาได้ทรงรังเกียจอย่างไรไม่ กลับทรงปีติยินดียิ่งนัก

เมื่อพระสมุทโฆษได้ทราบว่า พระเจ้าแผ่นดินทรงรักใคร่ มิได้ทรงรังเกียจในพระองค์เช่นนั้น ก็มีความปีติยินดีหาที่เปรียบมิได้ น้อมศีรษะกราบลงแทบผ่าพระบาทแล้วกราบทูลว่า "ชาวเมืองเขาเลื่องลือว่า พระองค์ทรงประกอบด้วยบุญบารมียิ่งใหญ่ มีพระทัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนทั้งหลาย ทรงรักใคร่ชาวเมืองของพระองค์เหมือนพ่อแม่รักลูก ข้าพระบาทได้ทราบดังนั้นก็มีความ

ยินดี จึงตั้งหน้าเดินทางมาเฝ้าพระองค์ถึงเมืองนี้ ขอถวายตัวเป็นข้าด้วยความจงรักภักดี จนตราบเท่าสิ้นชีวิต"

พระเจ้าสีหนรคุตได้ทรงฟังดังนั้นก็ทรงยินดี จึงทรงพาพระสมุทโฆษพร้อมด้วยพระราชธิดาและข้าราชการทั้งหลายเสด็จไปยังศาลเจ้าหลักเมือง ครั้นทรงนมัสการเทวดาหลักเมืองเสร็จแล้ว ก็ทรงหลั่งน้ำในพระเต้าทองลงเหนือศีรษะพระสมุทโฆษและพระราชธิดาของพระองค์ เป็นพิธีประทานพระราชธิดาให้แก่พระสมุทโฆษ แล้วให้พระสมุทโฆษนั่งวอทองกลับไปพักอยู่ในวังหลวง แล้วจึงให้ราชทูตนำพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการไปเชิญพระเจ้าวินททัต ณ เมืองพรหมปุระ ให้เสด็จมาทำพิธีอภิเษกสมรสพระสมุทโฆษกับพระธิดา

---

๑. การให้ทานของที่หยิบยื่นให้ไม่ได้ ในโบราณท่านใช้รินน้ำให้แทนสิ่งของนั้น ๆ เช่นกับจะถวายอารามแก่สงฆ์ ก็รินน้ำซึ่งสมมุติแทนวัด ถวายพระสงฆ์ การกรวดน้ำก็เป็นพิธีอย่างเดียวกันคือรินน้ำแทนบุญกุศลที่ตนทำอุทิศแก่บุคคลซึ่งต้องการจะให้ ที่พระเจ้าสีหนรคุตทรงทำนี้ หมายความว่าประทานพระราชธิดาให้เป็นคู่ครองกัน

ฝ่ายพระเจ้าวินททัต ได้ทรงรับพระราชสาส์นนั้นแล้วก็ทรงยินดีเป็นอันมาก จึงให้เบิกพระราชทรัพย์จากคลังหลวงเป็นอันมาก และให้ตกแต่งเครื่องราชบรรณาการล้วนแต่มีราคามาก เสด็จยาตราทัพพร้อมด้วยพระมเหสีไปยังเมืองรัมปุระ ฝ่ายพระเจ้าสีหนรคุตก็ให้พระสมุทโฆษออกไปต้อนรับ และเชิญเสด็จพระบิดามารดาเข้าสู่พระนคร สองกษัตริย์ก็ให้จัดการอภิเษกสมรสพระโอรสและธิดาให้เป็นคู่ครองกัน ด้วยพิธีการอย่างเอิกเกริก

พระเจ้าวินททัต ประทับอยู่ในเมืองรัมปุระประมาณเดือนหนึ่ง จึงตรัสลาพระเจ้าสีหนรคุต ทรงฝากฝังพระโอรสแล้ว เสด็จกลับไปเมืองพรหมปุระ

ส่วนพระสมุทโฆษ ก็อยู่ร่วมกับพระนางพินทุมดีในปราสาทอันงดงาม มีความสุขหาที่จะเสมอมิได้ วันหนึ่งพระนางพินทุมดี จึงทูลพระสามีว่า "หม่อมฉันได้บนเทวดา ณ ศาลเจ้าหลักเมืองไว้ว่า ขอให้ได้พระองค์เป็นคู่ครอง ทั้งนี้เป็นด้วยหม่อมฉันได้ฟังชาวเมืองทั้งหลายพากันชมเชยพระองค์ต่าง ๆ ทำให้หม่อมฉันอยากเห็นพระองค์ยิ่งนัก จึงได้บนต่อเทวดา ขอ

ความช่วยเหลือท่าน บัดนี้การก็สมปรารถนาแล้ว หม่อมฉันขออนุญาตไปกระทำการบูชาเพื่อแก้บนนั้น"

เมื่อพระสมุทโฆษได้ทรงฟังนางกราบทูลดังนั้นก็มีความยินดี จึงทรงเล่าเรื่องราวของพระองค์ ตั้งแต่ทรงได้ยินพราหมณ์ทั้ง ๔ กล่าวชมเชยรูปโฉมและกิริยามารยาทของนางให้ฟัง ก็ให้เกิดมีความรักใคร่เป็นกำลัง ถึงแก่บากบั่นมาหาพระนางด้วยความลำบาก จนได้เป็นคู่ครองกัน ณ บัดนี้ แล้วพระองค์จึงตรัสแก่พระนางว่า "น้องเอ๋ย ! เราได้เคยเป็นคู่สร้างบุญบารมีกันมาแต่ชาติก่อนแน่แล้ว ผลแห่งบุญของเรานั้น จึงได้บันดาลให้เราเกิดรักใคร่กัน จนได้มาเป็นคู่ครองกันในชาตินี้" แล้วพระองค์ก็พานางไปกระทำสักการบูชาเทวดา

เมื่อพระสมุทโฆษอยู่ร่วมกับพระนางพินทุมดีด้วยความสุขสำราญประมาณปีเศษ วันหนึ่งพระองค์พาพระนางขึ้นวอทอง เสด็จไปชมสวนอุทยานพร้อมด้วยบริวารแวดล้อมไปเป็นอันมาก ทรงพาพระนางพินทุมดีพักอยู่ในสวนอุทยานนั้น

ยังมีวิทยาธรตนหนึ่ง อยู่ในบริเวณยอดเขาไกลาส ป่าหิมพาน ภูเขานี้แลเห็นขาวปลั่งดังแสงเงิน งดงามยิ่งนัก วิทยาธรนั้นพาภริยาของตนไปเที่ยวเก็บดอกไม้ต่าง ๆ มาประดับกายงดงามแล้ว ก็นั่งขัดสมาธิให้ภริยานั่งบนตักตน มือหนึ่งถือพระขรรค์ อีกมือหนึ่งถือฝักพระขรรค์ แล้วพาภริยานั้นเหาะเที่ยวเล่นในอากาศ

ยังมีวิทยาธรอีกตนหนึ่ง อยู่บริเวณยอดเขาสุทรรศน์ ซึ่งแสงงามโชติช่วงดังทองคำ วิทยาธรผู้นี้คิดจะเที่ยวเล่น จึงเที่ยวเก็บดอกมณฑามาประดับกายตามพอใจแล้ว ก็ถือพระขรรค์เหาะเที่ยวเล่นในอากาศ ไม่ช้าก็มาพบวิทยาธรผู้มากับภริยานั้น ต่างก็กล่าวท้าทายอวดฤทธิ์กัน ถึงแก่เข้ารบพุ่งฟาดฟันกันด้วยพระขรรค์ วิทยาธรผู้มากับภริยานั้นเสียทีข้าศึก ปล่อยให้เขาแย่งเอาภริยาไปได้ และตนก็ถูกฟันเป็นบาดแผล

---

๑. ตามความเชื่อถือของคนโบราณนั้น วิทยาธรคือ 'ผู้ทรงไว้ซึ่งวิชา' เหาะเหินเดินอากาศได้ อาศัยอยู่ในป่าหิมพาน

๒. เขาไกลาส เป็นลูกเขาอันหนึ่งในเทือกเขาหิมพาน ซึ่งอยู่เหนือประเทศอินเดีย คำว่า หิมะ แปลว่า ละอองน้ำที่แข็งเป็นปุยหรือที่เป็นเรียกสะโนว์ ฉะนั้นท่านจึงกล่าวว่า 'ปลั่งดังแสงเงิน' สำนวนที่ใช้ว่า 'ป่าหิมพาน' ก็หมายถึงป่าบนเขาเทือกนี้

พระสมุทโฆษมาพบวิทยาธรบาดเจ็บนอนอยู่ในสวนอุทยาน

หลายแห่ง อ่อนกำลังตกลงมา นอนอยู่ในสวนอุทยานที่พระสมุทโฆษเที่ยวชมอยู่นั้น

เวลานั้นพระสมุทโฆษทรงพาบุตรปุโรหิตกับบุตรอำมาตย์ซึ่งเป็นคนสนิทของพระองค์ทรงเดินเล่นอยู่ในสวนนั้น มิช้าก็มาพบวิทยาธรนั้นนอนครางอยู่ ร่างกายมีบาดแผลเลือดโซมทั่วไปดังเอาน้ำครั่งชโลม จึงเข้าไปประคับประคองช่วยเหลือแล้ว ซักไซ้ไล่เลียงถึงเรื่องที่ได้รับบาดเจ็บนั้น

วิทยาธรนั้นก็เล่าถวายสิ้นทุกประการทำให้พระองค์มีความสงสารเป็นอันมาก จึงให้คนนำไปยังตำหนักในสวนนั้นและให้แพทย์พยาบาลรักษาจนบาดแผลนั้นหายส่วนวิทยาธรนั้น รู้สึกบุญคุณของพระองค์เป็นอันมากจึงถวายพระขรรค์คู่มือไว้เพื่อตอบแทนบุญคุณของพระองค์ แล้วทูลชี้แจงว่า ถ้าถือพระขรรค์นี้แล้ว นึกจะเหาะเหินเดินอากาศไปในที่ใด ๆ ก็ได้ตามต้องการ พลางแสดงถ้อยคำขอบพระคุณต่าง ๆ แล้วก็อำลาไป

เมื่อพระสมุทโฆษได้พระขรรค์นั้นแล้ว ก็ทรงยินดีเป็นอันมากเพื่อทดลองฤทธิ์แห่งพระขรรค์นั้น พระองค์

ก็นั่งขัดสมาธิอุ้มพระนางพิณทุมดีขึ้นนั่งบนตัก แล้วพระองค์ก็ถือพระขรรค์ นึกให้เหาะไปในอากาศ บ่ายหน้าไปทางทิศเหนือ เพื่อจะเที่ยวชมภูเขาต่าง ๆ ในป่าหิมพาน ทรงเหาะผ่านภูเขาเงิน ภูเขาทอง ภูเขาแก้ว และภูเขาแก้ว ๗ ประการอันสูงตระหง่านตั้ง ๕๐๐ โยชน์ มียอดสอดแซมไสว มียอดใหญ่ประมาณร้อยยอด และมียอดน้อยเกลื่อนกลาด ประมาณแปดหมื่นสี่พันยอด ประกอบด้วยเพชรพลอยสีต่าง ๆ ส่องแสงสว่างแวววาวไปทั้งนั้น มีต้นกัลปพฤกษ์[๑] ใครจะนึกเอาสิ่งใดก็ได้สมปรารถนา และมีฝูงกินนรและนางกินนร ต่างพากันไปฟ้อนรำร้องเพลงอยู่เซ็งแซ่ไม่ขาดเสียง ตามพื้นดินในป่านั้น มีฝูงสัตว์ต่าง ๆ มีช้าง แรด เสือและม้า เป็นต้น เที่ยวเดินหาอาหารอยู่เกลื่อนกลาดไป

---

๑. กัลปพฤกษ์ แปลว่าต้นไม้สำเร็จผล ตามเล่าว่า ใครไปที่ต้นไม้นี้ จะนึกเอาอะไรก็ได้ดังใจ ไทยเรา เมื่อเวลาทำบุญ เช่นงานพระเมรุ ปลูกเป็นร้านสี่เหลี่ยม มีโครงไม้สานเป็นพุ่มอย่างรูปพุ่มขี้ผึ้งที่ถวายเมื่อเข้าพรรษา และเอาเงินปลีกยัดใส่ลูกมะนาวแขวนไว้ใต้พุ่มนั้น เพื่อปลิดออกโปรยเป็นทานเมื่อทำบุญ เรียกต้นกัลปพฤกษ์ แทนต้นไม้นั้น ลูกมะนาวที่ใส่เงินปลีกนั้นเรียกลูกกัลปพฤกษ์

เมื่อพระสมุทโฆษ พาพระเทวีเที่ยวเหาะชมภูเขาในป่าหิมพานด้วยความสำราญพระทัยมาดังนั้น จนถึงภูเขาลูกหนึ่ง มีภูมิประเทศงดงามยิ่งนัก จึงพาพระเทวีเหาะลงพักในที่นั้น แล้วเที่ยวเก็บดอกไม้ต่าง ๆ มาประดับให้นาง และเที่ยวเก็บลูกไม้อันมีรสต่าง ๆ มาเสวยกับพระเทวีอิ่มหนำสำราญแล้ว ก็พากันลงสรงน้ำในลำธารตามสบาย ครั้นขึ้นจากลำธารก็พากันเที่ยวชมภูมิประเทศเหล่านั้นด้วยความเพลิดเพลิน ครั้นถึงเวลาค่ำก็พาพระเทวีเข้าไปอาศัยในถ้ำแห่งหนึ่ง ต่างบรรทมอยู่ในถ้ำนั้นตลอดคืน

ฝ่ายอำมาตย์ข้าราชการที่คอยท่าพระองค์อยู่ในสวนนั้น ครั้นไม่เห็นเจ้านายของตน ก็เกณฑ์กันเที่ยวค้นหาเมื่อค้นไม่พบแล้ว ก็พากันไปกราบทูลพระเจ้าสิหนรคุตให้ทรงทราบ แต่พระเจ้าสิหนรคุตนั้น ทรงสงสัยว่าพระองค์จะไปเยี่ยมพระบิดามารดาที่เมืองพรหมปุระ จึงให้อำมาตย์ติดตามไปยังเมืองนั้น ครั้นถึงต่างพากันเข้าเฝ้าพระเจ้าวินททัต กราบทูลถึงเรื่องที่เจ้านายทั้งสองพระองค์เสด็จไปชมสวนแล้วก็หายไป สืบค้นเท่าไรก็ไม่พบ จึงได้พากันติดตามสืบค้นมาถึงเมืองนี้

เมื่อพระเจ้าวินททัต กับ พระมเหสี ได้ทรงทราบก็ให้อำมาตย์สืบค้นจนทั่วเมืองไม่พบ จึงเป็นการจนพระทัย ต่างทรงเศร้าโศกอาลัยเป็นอันมาก ถึงแก่ทรงรำพันว่า "ลูกรักของพ่อเอ๋ย! เจ้าผู้ลูกรักผู้เดียวของพ่อ มาพลัดพรากจากอกพ่อไปเช่นนี้ เหมือนเจ้าทิ้งพ่อไว้ให้เปลี่ยวเปล่าเศร้าใจไม่มีความสุขสำราญเลย ยิ่งกว่านั้น บ้านเมืองก็จะอ้างว้างร้างโรยลงเป็นลำดับโดยแท้ เมื่อพ่อสิ้นชีวิตแล้ว ใครจักครอบครองบ้านเมืองเล่าลูกเอ๋ย! ไม่ช้าบ้านเมืองที่รุ่งเรืองเห็นปานนี้ก็จะทรุดโทรมไปในมิช้า น่าอนาถยิ่งนัก"

ฝ่ายอำมาตย์ทั้งหลาย ก็นำข่าวคราวซึ่งพระเจ้าวินททัตเป็นทุกข์ถึงพระโอรสและพระสะใภ้นั้น กลับไปทูลให้พระเจ้าสิหนรคุตทรงทราบทุกประการ พระองค์ได้ทรงฟัง ก็ทรงโศกเศร้าอาลัยในพระราชบุตรเขยและพระธิดาของพระองค์อย่างเดียวกัน แต่นั้นมากษัตริย์ทั้งสองพระนคร ก็ให้อำมาตย์ยกพลหาญออกติดตามสืบค้นพระสมุทโฆษกับพระเทวีทั่วไป และทรงจัดให้อำมาตย์ยกกองทหารออกไปตั้งประจำคอยฟังข่าวคราวอยู่ตามแนวป่าทุกทิศทุกทาง

ส่วนพระสมุทโฆษพาพระเทวีเที่ยวชมป่าหิมพานสำราญพระหทัยอยู่ประมาณ ๒ เดือน ครั้นแล้วก็พาพระเทวีเหาะตรงไปยังยอดเขาไกลาสจนไปถึงเมือง 'สุวรรณบุรี' ซึ่งเป็นที่อยู่แห่งพวกกินนรทั้งหลาย ทอดพระเนตรเห็นฝูงกินนรกินรีเที่ยวไปมาอยู่ล้นหลาม บางพวกก็ฟ้อนรำขับขานน่าดูน่าชมยิ่งนัก จึงพาพระเทวีเหาะลงจากอากาศ เที่ยวเดินชมภูมิประเทศของเมืองสุวรรณบุรีนั้นเป็นลำดับมา มิช้า ความก็ทราบไปถึงท้าว 'ทุมราช' ผู้เป็นเจ้าเมืองสุวรรณบุรีนั้น ครั้งแรกท้าวเธอก็ฉงนพระทัย ทรงคำนึงว่าไม่มีมนุษย์ผู้ใดที่จะย่างกรายเข้ามาเหยียบเมืองนี้ได้เลย มนุษย์ผู้นี้น่าจะเป็นพระสมุทโฆษผู้มีบุญบารมีมากเป็นแน่นอน

เมื่อพระเจ้าทุมราชทรงสืบสวนได้ความว่า เป็นพระสมุทโฆษแน่แท้แล้วก็ทรงยินดี ตรัสให้อำมาตย์ไปเชิญพระสมุทโฆษกับพระเทวีเข้ามาในพระราชสำนัก ท้าวเธอเชิญเข้าไปประทับใกล้ชิด ทรงสวมกอดจุมพิตอย่างพระญาติผู้สนิทที่ท้าวเธอทรงนับถือ พลางตรัสปราศรัยว่า "พระนครนี้เป็นที่รื่นรมย์สำราญ มีบ่อมีกำแพงล้วนแล้วไปด้วยทองคำงามสุกใส ย่อมบังเกิด

ขึ้นแก่บุคคลที่ได้สร้างบุญบารมีไว้แต่ปางก่อน เธอเป็นมนุษย์สามารถเข้ามาได้ถึงพระนครนี้ นับว่ามีบุญบารมีมากมาย สมควรคู่กับพระนครนี้เป็นแม่นมั่น เพราะฉะนั้นหม่อมฉันยินดียกสมบัติในพระนครนี้ถวายแก่เธอกึ่งหนึ่ง"

พระสมุทโฆษไม่ยอมรับ ตรัสขอบพระทัยท้าวทุมราชเป็นอันมาก แล้วทูลขอพักอยู่ในเมืองสุวรรณบุรีนั้นสักเดือน ๑ แล้วจะขอลากลับ ท้าวทุมราชก็ทรงอนุญาต และทรงรับรองพระองค์ด้วยความอารีอารอบเป็นอย่างดี ครั้นพระองค์เที่ยวชมเมืองสุวรรณบุรีครบกำหนดเดือน๑แล้ว ก็พาพระเทวีทูลลาท้าวทุมราชเหาะขึ้นสู่อากาศตรงไปยังสระอโนดาต[๑] ซึ่งมีแก้ว๗ประการส่องแสงแวววาวงามยิ่งนัก และมีท่าน้ำสำหรับยักษ์และ

---

๑. 'อโนดาต' แปลว่า ไม่มีความร้อนลงถึงสระ หมายความว่ามียอดเขาสูง ๆ อยู่รอบสระนั้น แสงอาทิตย์ไม่ส่องตรงไปยังสระนั้นได้ ปรากฏตามเรื่องนิยายว่าเป็นสระสวยงามยิ่งนัก ผู้มีฤทธิ์ต่าง ๆ มาชมมาอาบที่สระนี้ ดังปรากฏในเรื่องนี้ ในวรรณคดีสันสกฤต เรียกสระนี้ว่า 'สระมานัส' ในปัจจุบันนี้สระนี้ก็ยังอยู่ในแคว้นทิเบต

เทวดาขึ้นลงท่า ๑ สำหรับฤาษีและพวกวิทยาธรท่า ๑ สำหรับพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันต์ทั้งหลายท่า ๑

เมื่อพระสมุทโฆษกับพระเทวีเที่ยวชมบริเวณสระอโนดาตด้วยความเพลิดเพลินพระหฤทัย ประมาณได้เดือน ๑ แล้ว ก็พากันเหาะไปยังสระใหญ่อีกแห่งหนึ่ง เรียกชื่อว่า 'สระฉัททันต์' วัดโดยรอบประมาณร้อยโยชน์ ในสระนี้ไม่มีไม้น้ำ เช่น บัวต่าง ๆ ขึ้นอยู่เลย มีภูเขาตั้งล้อมอยู่ ๖ ลูก คือ ๑. ภูเขาเงิน ๒. ภูเขาทอง ๓. ภูเขาแก้วมณี ๔. ภูเขาอัญชัน (สีน้ำเงินแก่) ๕. ภูเขาหรดาล (สีเหลือง) ๖. ภูเขาแก้วผลึก (สีผิวไม้ไผ่แก่ หรือสีเปลือกมะตูมแก่)

เมื่อพระสมุทโฆษกับพระเทวีมาถึงสระฉัททันต์นี้ต่างพากันเที่ยวชมด้วยความพอพระทัยยิ่งนัก ด้วยพระองค์ระลึกชาติก่อนของพระองค์ได้ ว่าพระองค์เคยเป็นช้างเที่ยวอยู่ในถิ่นนี้ จึงทรงเล่าให้พระเทวีฟังว่า ชาติก่อนพระองค์เกิดเป็นพญาช้างชื่อว่า 'ฉัททันต์' ควบคุมโขลงช้างประมาณหกหมื่นอาศัยอยู่ในถ้ำทองในบริเวณสระนี้

มีนางช้างผู้เป็นภริยาสองนาง ชื่อว่ามหาสุภัททากับนางจุลสุภัททา เมื่อพระเทวีได้ฟังพระสามีเล่ามาถึงเพียงนี้ ก็ทรงระลึกชาติก่อนได้ดุจกัน จึงกราบทูลพระสามีว่า ในชาตินั้นพระนางเธอเป็นนางช้างชื่อมหาสุภัททาเป็นภริยาหลวงของพระองค์ผู้เป็นพญาช้างฉัททันต์นั้น

กษัตริย์สองพระองค์ต่างทรงปีติยินดีในบริเวณสระฉัททันต์นี้มาก ด้วยต่างก็ทรงระลึกชาติได้ ว่าทั้งสองพระองค์เคยอาศัยอยู่ในถิ่นนี้มาแต่ชาติก่อน พากันประทับอยู่ด้วยความเพลิดเพลิน จนลืมคิดถึงบ้านเมือง มาวันหนึ่งกษัตริย์ทั้งสองพากันเหาะไป ในที่แห่งหนึ่งทอดพระเนตรเห็นแท่นทองอันงดงาม สูงประมาณ ๑๕ ศอก กว้างยาวด้านละ ๗๐ ศอก พื้นแท่นนั้นล้วนแล้วด้วยแก้วผลึก ตั้งอยู่ในท่ามกลางพื้นที่แถบนั้น แลดูเป็นสง่างดงามยิ่งนัก และในที่ใกล้แท่นทองนี้มีบ่อน้ำ ๒ บ่อ บ่อ ๑ มีน้ำใสสะอาดและอีกบ่อ ๑ มีน้ำหอมฟุ้งเหมือนกับปรุงด้วยเครื่องหอมอย่างดี

มีคำถามว่า 'เหตุไฉนจึงมีแท่นและบ่อน้ำทั้ง ๒ นี้อยู่ในที่อันเปล่าเปลี่ยวเช่นนั้น' มีคำตอบว่า แท่นและบ่อ

น้ำทั้ง ๒ นี้ เป็นด้วยวิทยาธรผู้มีฤทธิ์มาบันดาลไว้ คือแต่ก่อนสถานที่นี้เป็นที่วิทยาธรมาอาบน้ำชำระกายที่สระน้ำ แล้วลงชโลมกายในบ่อน้ำหอมนั้น ครั้นแล้วก็ไปนั่งผ่อนพักสำราญกายบนแท่นทองนั้น

สองกษัตริย์เห็นดังนั้นแล้ว ก็เหาะลงพักในถิ่นนี้ด้วย ปรึกษากันว่า เมื่อพักผ่อนในที่นี้แล้ว ก็จะพากันเหาะกลับไปยังพระนคร ครั้นพากันเที่ยวชมที่ต่าง ๆ แล้ว ก็ลงสรงน้ำในบ่อที่มีน้ำใสสะอาด แล้วก็ไปชโลมพระกายในบ่อน้ำหอม ต่างมีพระกายอันหอมรื่นเป็นที่สำราญแล้ว ก็พากันมานอนเล่นบนแท่นทองนั้นด้วยความเหนื่อยล้ามา มิช้าก็พากันบรรทมหลับไปบนแท่นนั้น

ยังมีวิทยาธรตนหนึ่ง เหาะมาในอากาศ แลลงมาเห็นพระสมุทโฆษกับพระเทวีบรรทมหลับอยู่บนแท่นดังนั้น ก็มีความประหลาดใจ จึงลอบลงมาจากอากาศเลียบเดินเข้าไปดูในที่ใกล้ เห็นมีพระขรรค์วางอยู่ข้างพระองค์จึงย่องเข้าไปหยิบพระขรรค์ได้แล้วก็เหาะหนีไป

เมื่อพระสมุทโฆษกับพระเทวีตื่นขึ้น ไม่เห็นพระขรรค์ก็ตกพระทัย เที่ยวค้นหาในที่เหล่านั้นทุกหน

ทุกแห่ง ก็ไม่ได้ ต่างจนใจพากันโศกเศร้าอยู่ในที่นั้น เพราะถ้าพระขรรค์คู่มือหายเสียแล้ว ก็หมดฤทธิ์ที่จะเหาะกลับไปยังบ้านเมืองได้ จำจะต้องเดินบุกป่าฝ่าหนามไปโดยแท้ และป่าหิมพานต์กับบ้านเมืองมนุษย์นั้นห่างไกลกันนัก เหลือสติกำลังที่มนุษย์จะเดินไปได้ เพราะกษัตริย์ทั้ง ๒ พระองค์นั้น ก็ไม่เคยเดินตรากตรำลำบากมาแต่เดิมด้วย เหตุนี้จึงทำให้พระเทวีโศกเศร้าด้วยประการต่าง ๆ ด้วยคิดว่าคงจะอดอยากตรากตรำตายอยู่ในกลางทางเป็นแน่แท้

พระสมุทโฆษจึงโลมเล้าเอาใจพระเทวีต่าง ๆ เพื่อให้มีมานะอดทนดั้นเดินไปจนสุดกำลัง ไม่ควรจะท้อใจงอตีนงอมือเสีย เมื่อพระเทวีค่อยระงับความเศร้าโศกแล้ว สองกษัตริย์ก็ตั้งหน้าพากันเดินไปจนถึงแม่น้ำแห่งหนึ่งกว้างใหญ่ พระเทวีจึงถามพระสามีว่า "ต่อไปนี้เราจะไปทางใด ?" พระสมุทโฆษตอบว่า "เราต้องพยายามว่ายข้ามแม่น้ำนี้ไปยังฝั่งฟากโน้น" แล้วก็พาพระเทวีเดินไปที่ริมฝั่งแม่น้ำ ครั้นเห็นขอนไม้งิ้วผุลอยมา จึงลงว่ายไปฉุดขอนไม้นั้นมายังริมฝั่ง แล้วพา

พระเทวีลงเกาะขอนไม้นั้น ว่ายกระทุ่มน้ำไป ตั้งพระทัยว่ายตรงไปยังฝั่งโน้น

ครั้นกษัตริย์สองพระองค์ ว่ายไกลฝั่งออกไปถึงกลางน้ำ ก็บังเกิดลมพายุร้ายแรง พัดน้ำให้เป็นคลื่นใหญ่ๆ ติดกันมาไม่ขาด ท้องอากาศก็มืดมัวทั่วไป เสียงลมพายุใหญ่พัดอยู่ครื้นครั่น พื้นน้ำก็เป็นระลอกกระทบกันเป็นฟองฝอย ทั้งสายน้ำก็ไหลเชี่ยวพัดเอาขอนไม้ผุที่สองกษัตริย์เกาะอยู่นั้น หักออกจากกันเป็นสองท่อน สองกษัตริย์ต่างก็เกาะขอนไม้คนละท่อน กลิ้งลอยไปตามคลื่นคนละทาง หาได้รู้สึกพระองค์ไม่ ต่างองค์ก็เกาะขอนไม้ผ่าคลื่นลมตลอดไปจนค่ำมืดดึกดื่น ลมพายุก็หาสงบลงไม่

ส่วนพระเทวีเกาะขอนไม้ตรากตรำอยู่ดังนั้น จนตลอดคืนหนึ่ง ด้วยความอ่อนเพลียก็สลบพับอยู่กับขอนไม้นั้น ด้วยบุญของพระนาง บันดาลให้คลื่นซัดขอนไม้ที่พระนางเกาะนั้นขึ้นไปเกยอยู่บนหาดทรายริมฝั่ง ครั้นรุ่งเช้า พระนางได้สติขึ้นมา ไม่เห็นพระสามีก็เสียพระทัย ฝืนพระกายเที่ยวค้นหาตามริมฝั่งจนหมดกำลัง

ก็ไม่พบพระสามี จึงทรงกันแสงเศร้าโศกจนสลบไปในที่นั้น ครั้นฟื้นขึ้นมา ก็ทรงฝืนพระทัยตากผ้าผ่อนเครื่องนุ่งห่มให้แห้งแล้ว ก็ถอดเครื่องประดับทั้งหมดออกห่อผ้า หาหนทางเดินไปตามรอยช้าง ไปจนเข้าเขตแดนเมืองมัทราษฎร์ พระนางก็อุตส่าห์ฝืนพระทัยเดินเข้าไปในเมือง

มีหญิงผู้ใหญ่ผู้หนึ่ง เห็นพระนางมีกิริยามรรยาทผิดกับชาวเมือง ก็เข้าไปซักไซ้ไต่ถาม พระนางก็บอกว่าจะเดินทางไปเมืองรัมปุระ หญิงนั้นจึงถามต่อไปว่าเหตุไรจึงมาถึงเมืองนี้ หรือว่าต้องการจะมาเยี่ยมญาติซึ่งมีอยู่ในเมืองนี้ จึงได้แวะเข้ามา พระนางบอกว่าญาติของพระนางในเมืองนี้ไม่มีเลย แล้วจึงเล่าถึงความทุกข์ยาก จนถึงแก่ต้องเดินดั้นดั้นมายังเมืองมัทราษฎร์นี้ ให้หญิงนั้นฟัง เมื่อหญิงนั้นได้ฟังก็มีความสงสารพระนางเป็นอันมาก จึงชวนพระนางให้ไปพักที่บ้านตนด้วยความโอบอ้อมอารี

เมื่อพระนางได้เสวยอาหารและได้พักอยู่ในเรือนหญิงนั้น ก็ค่อยคลายความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าที่ได้ทน

ตรากตรำมา พอถึงเวลาเช้า พระนางจึงเข้าไปหาหญิงนั้น พลางถอดพระธำมรงค์เพชรวงหนึ่งซึ่งมีราคามากมอบให้หญิงนั้นนำไปขาย หญิงนั้นก็นำเอาพระธำมรงค์นั้นไปขายแก่เศรษฐีผู้หนึ่งในเมืองนั้น เมื่อเศรษฐีได้เห็นแหวนนั้น ก็รู้ได้ว่ามีราคามากอยากจะซื้อไว้ จึงถามหญิงนั้นว่าจะขายเท่าไร หญิงนั้นบอกว่า แหวนนั้นยากที่จะกำหนดราคาได้ แต่เจ้าของต้องการทองคำเพียง ๕ เล่มเกวียนเท่านั้น เศรษฐีก็รับเอาแหวนนั้นไว้ และจัดทองคำให้ ๕ เล่มเกวียนตามต้องการ เมื่อหญิงนั้นมอบแหวนนั้นให้แก่เศรษฐีนั้นแล้ว ก็ขอให้คนของเศรษฐีนำทองคำบรรทุกเกวียนมาส่งถึงบ้านจนครบ

เมื่อพระนางพินทุมดีได้ทองคำค่าแหวนมาแล้ว ก็ให้เอาทองคำนั้นไปไถ่ทาสชายหญิง แล้วให้สร้างปราสาทอันงดงาม กับให้สร้างศาลาเป็นที่อาศัยแห่งผู้เดินทางและสมณะชีพราหมณ์ทั่วไป ตามฝาแห่งศาลานั้น พระนางให้ช่างเขียนเรื่องของพระสามีกับพระนางเป็นตอน ๆ คือเรื่องทำพิธีอภิเษกสมรสที่ศาลเจ้าหลักเมือง เรื่องสองกษัตริย์บรรทมหลับอยู่บนแท่นทองใกล้สระฉัททันต์ เรื่องสองกษัตริย์เกาะขอนไม้งิ้วว่ายอยู่

กลางน้ำ เกิดคลื่นซัดขอนไม้หักเป็นสองท่อน กษัตริย์ทั้งสองลอยพลัดพรากไปจากกัน แล้วจัดคนไว้ให้คอยต้อนรับเลี้ยงดูสมณะชีพราหมณ์ผู้มาอาศัยที่ศาลานั้นให้ได้รับน้ำท่าอาหารจนอิ่มหนำสำราญ และให้คนคอยตรวจดูผู้ที่มาชมรูปภาพซึ่งเขียนไว้นั้น ถ้าเห็นใครมีกิริยาอาการแปลกประหลาด ก็ให้รีบไปแจ้งให้พระนางทราบทันที ที่พระนางทำดังนี้ ก็เพราะใคร่จะทรงสืบหาพระสามี ซึ่งพระนางทรงคะนึงถึงอยู่มิขาด

จะกล่าวถึงพระสมุทโฆษ เมื่อขอนไม้ที่เกาะนั้นหักออกจากกัน ลูกคลื่นก็ซัดพัดพาออกไปกลางทะเลต้องตรากตรำลำบากเหลือประมาณ

มีคำถามว่า 'กษัตริย์ทั้งสองพระองค์ ต้องลงว่ายน้ำทนความลำบาก จนจึงพลัดพรากจากกันในกลางน้ำเช่นนี้ เพราะพระองค์ได้ทำบาปกรรมสิ่งไรไว้?' มีคำอธิบายว่า ในชาติก่อน พระสมุทโฆษได้เป็นกษัตริย์พระนางพินทุมดีได้เป็นพระมเหสี พากันเสด็จลงสรงน้ำในแม่น้ำในฤดูร้อน ครั้นเห็นสามเณรรูปหนึ่ง พายเรือเล็กเลียบมาตามริมฝั่ง กษัตริย์ทั้งสองใคร่จะล้อสามเณรเล่น ก็เอาพระหัตถ์กระแทกน้ำให้เป็นคลื่นไปยังเรือ

สามเณรน้อยนั้นจนเรือล่มลง ทำให้พ่อสามเณรน้อยลอยคอร้องไห้อยู่ในน้ำ ฝ่ายกษัตริย์ทั้งสองเห็นดังนั้นก็สงสาร จึงพาพ่อสามเณรนั้นขึ้นพักบนบกแล้วกู้เรือให้ บาปที่สองกษัตริย์ทำด้วยความคะนองนี้ บันดาลให้ทั้งสองพระองค์ ต้องว่ายน้ำตรากตรำอยู่ในทะเลถึง ๕๐๐ ชาติ

เมื่อพระสมุทโฆษ เกาะขอนไม้ทนลำบากอยู่ในทะเลมาได้ ๗ วัน ก็พบนางเทพธิดามีนามว่านางมณีเมขลา ผู้มีหน้าที่รักษาท้องทะเล กลับมาจากที่ประชุมเทวดา มาตรวจท้องทะเลตามหน้าที่ของตน ได้เห็นพระสมุทโฆษว่ายน้ำอยู่ดังนั้น ก็รีบไปเฝ้าพระอินทร์ผู้เป็นเจ้าแห่งเทวดาทั้งหลาย แล้วทูลความให้ทรงทราบ ฝ่ายพระอินทร์ได้ทรงฟังก็ร้อนพระทัย ทรงติเตียนนางมณีเมขลาว่า ไม่เอาใจใส่ในหน้าที่ตน ทิ้งให้ผู้มีคุณความดีได้ความลำบากถึงปานนั้น และตรัสว่า ควรที่นางมณีเมขลาจะรีบไปช่วยให้พ้นอันตรายทันท่วงที นางมณีเมขลาจึงกราบทูลว่า ทั้งนี้เป็นด้วยวิทยาธรตนหนึ่ง มาลักพระขรรค์ของพระองค์ไปเสีย ทำให้

พระองค์เหาะไปในอากาศไม่ได้ จึงได้รับทุกข์ภัยเห็นปานนี้ แล้วก็ทูลเรื่องราวให้พระอินทร์ทรงทราบทุกประการ

เมื่อพระอินทร์ได้ทรงฟัง ก็ทรงพระพิโรธวิทยาธรนั้น พลันทรงถือตะบองเพชร สำแดงฤทธิ์เหาะไปลอยอยู่เหนือศีรษะวิทยาธรนั้น พลางตรัสว่า "ดูก่อนวิทยาธรผู้เป็นโจร เหตุไฉนเจ้าจึงไปลักพระขรรค์ของพระสมุทโฆษผู้ประกอบด้วยคุณความดี ให้เธอต้องทุกข์ลำบากอยู่ในทะเลเห็นปานนั้น ถ้าเจ้าไม่นำพระขรรค์ไปคืนให้เธอโดยเร็วแล้ว เราจะตีศีรษะเจ้าให้แตกเป็น ๗ เสี่ยงในบัดนี้" วิทยาธรนั้นได้ฟังก็มีความกลัวเป็นกำลัง รีบนำเอาพระขรรค์ไปคืนให้แก่พระสมุทโฆษ ซึ่งกำลังว่ายน้ำอยู่ในท้องทะเลนั้นโดยเร็ว เมื่อพระอินทร์เห็นวิทยาธรทำตามที่พระองค์ตรัสเรียบร้อยแล้ว ก็ทรงยกโทษให้แก่วิทยาธรนั้น แล้วก็เสด็จกลับคืนวิมาน

ฝ่ายพระสมุทโฆษ ได้พระขรรค์คืนแล้ว ก็ทรงเหาะขึ้นจากทะเลไปลงที่เมืองมัทราษฎร์ ด้วยดำริว่าจะพักผ่อนหาอาหาร แล้วจะเที่ยวสืบหาพระเทวี เผื่อว่า

พระนางจะเที่ยวเซซังมาอยู่ในเมืองนี้บ้าง จึงทรงเปลื้องเครื่องประดับออกห่อผ้าซ่อนไว้ในที่แห่งหนึ่ง แล้วทรงแต่งกายแปลงเป็นพราหมณ์ เสด็จเข้าไปถามหาที่พักในเมืองนั้น ชาวเมืองทั้งหลาย ก็บอกให้พระองค์ไปพักในศาลาที่พระนางพินทุมดีสร้างไว้ เมื่อเสด็จไปถึงศาลานั้น ก็มีคนต้อนรับให้น้ำท่าอาหารอย่างบริบูรณ์

ครั้นพระองค์ได้เสวยอาหารอิ่มหนำแล้ว ก็พิจารณาดูรูปภาพตามฝาภายในศาลานั้น เห็นเป็นเรื่องเหมือนกันกับความหลังของพระองค์กับพระเทวีก็ทรงกันแสงโศกเศร้า ครั้นคลายโศกแล้วก็ทรงพระสรวล ฝ่ายคนเฝ้าศาลาเห็นแปลกประหลาด จึงรีบไปเล่าให้พระเทวีฟัง เมื่อพระเทวีได้ทราบก็รีบออกมาดู ครั้นเห็นพระสามีก็มีความปีติยินดีเป็นล้นพ้น ตรงเข้าสวมกอดพระสามีพลางรำพันว่า "พี่ที่รักของน้อง! ตั้งแต่น้องพลัดพรากจากพี่มา หาสุขมิได้เลย มีแต่เศร้าโศกอาลัยถึงพี่แทบว่าจะดำรงชีวิตไว้ไม่ได้ ด้วยผลศีลผลทานของน้องบันดาลให้พบพี่ที่รักทันตาทีเดียว น้องหมดทุกข์หมดโศกแล้ว เชิญพี่ขึ้นไปบนเรือนเถิด"

ฝ่ายพระสมุทโฆษก็มีความยินดีเหลือที่จะประมาณอย่างเดียวกัน แล้วพระองค์ก็ให้พระเทวีนำเสด็จขึ้นไปบนเรือนที่พระนางสร้างไว้นั้น สรงน้ำชำระพระกาย และทรงพักผ่อนเป็นที่สำราญแล้ว ก็เสด็จไปนำเอาเครื่องประดับที่ทรงซ่อนไว้นั้นมา ทรงประดับดังเดิม พระองค์เสด็จประทับอยู่กับพระเทวีในเรือนนี้ ไม่สู้ช้าวันนัก พอสำราญพระทัยแล้ว ก็ให้พาพราหมณ์ทั้งหลายในตำบลนั้นมาเฝ้า แล้วทรงมอบศาลาและเรือนที่ประทับอยู่พร้อมทั้งทาสชายหญิง และทองคำที่พระเทวีขายแหวนได้ทั้งสิ้น ให้แก่พราหมณ์ทั้งหลายเหล่านั้นเสร็จแล้ว พระองค์ก็พาพระเทวีเหาะขึ้นสู่อากาศตรงมายังเมืองรัมปุระ พอรุ่งเช้าก็ถึงสวนอุทยาน เสด็จลงมาประทับอยู่ในพระตำหนักดังเดิม

ฝ่ายผู้รักษาสวนอุทยาน เมื่อเห็นสองกษัตริย์เสด็จกลับมาประทับดังเดิมเช่นนั้น ต่างก็มีความยินดีและต่างก็มีความประหลาดใจ จึงรีบนำความไปกราบทูลท้าวสีหนรคุตโดยทันที เมื่อพระเจ้าสีหนรคุตได้ทรงทราบ ก็ทรงปีติยินดีเป็นล้นพ้น รีบพาพระมเหสีเสด็จไปสวนอุทยานโดยเร็ว ครั้นถึงก็เสด็จตรงเข้าสวม

กอดพระโอรสเขยและพระราชธิดาด้วยความดีพระทัยเหลือประมาณ พากันทรงซักถามเรื่องราวที่เป็นมาแล้ว กษัตริย์ทั้งสองก็ทรงเล่าถวายตั้งแต่ต้นจนกลับมาถึงพระนครให้ท้าวเธอทรงทราบทุกประการ ท้าวเธอได้ทรงฟังก็แช่มชื่นคืนคลายพระโศกแต่ก่อนกาล จึงให้อำมาตย์นำข่าวสารไปทูลประเจ้าวินททัต ณ เมืองพรหมปุระให้ทรงทราบทุกประการ

ต่อนั้นมามิช้า พระเจ้าสีหนรคุต ก็ดำรัสให้ตกแต่งพระนครให้งดงามทั่วทุกสถาน จัดการพิธีราชาภิเษกพระสมุทโฆษขึ้นเป็นกษัตริย์แทนพระองค์ แล้วให้มีการมหรสพสมโภชเอิกเกริกพระนครเป็นการใหญ่ ครั้นแล้วพระองค์ก็ทรงมอบราชสมบัติให้แก่พระสมุทโฆษครอบครองเมืองรัมปุระต่อไป ส่วนพระองค์ก็เสด็จออกทรงผนวชเป็นฤาษีอยู่ในป่า ครั้นบำเพ็ญภาวนาไปไม่ช้า ก็ได้บรรลุฌานสมาบัติ ครั้นสิ้นพระชนม์แล้วก็ขึ้นไปเกิดในพรหมโลก

๑. ฌานสมาบัติ คือการทำจิตให้แน่แน่วอยู่ในที่เดียว จนจิตสงบจากกิเลส (ชั่วคราว) ผู้สำเร็จฌานนี้ ย่อมมีฤทธิ์เหาะเหินได้

ส่วนพระเจ้าวินททัต เมื่อทรงทราบข่าวว่า พระเจ้าสีหนรคุต มอบราชสมบัติแก่พระโอรสของพระองค์ออกทรงผนวชดังนั้น ก็ทรงเลื่อมใสในการออกทรงผนวชบ้าง จึงเชิญพระสมุทโฆษไปยังพระนครของพระองค์แล้ว ก็ทรงมอบราชสมบัติในเมืองพรหมปุระให้พระสมุทโฆษทรงครอบครองดุจกัน ครั้นแล้วพระองค์ก็เสด็จออกทรงผนวชเป็นฤษี จำเริญภาวนาจนได้บรรลุฌานสมาบัติ เมื่อสิ้นพระชนม์แล้ว ก็เสด็จไปบังเกิดในพรหมโลกเช่นเดียวกัน

ส่วนพระสมุทโฆษ จำเดิมแต่พระองค์ได้ครอบครองราชสมบัติทั้งสองพระนครแล้ว พระองค์ก็ทรงพระอุตสาหะปกปักรักษาให้ประชาชนร่มเย็นเป็นสุข ทรงตั้งโรงทาน เพื่อประทานความสุขให้แก่คนยากจนทั้ง ๒ พระนคร และประทานโอวาทสั่งสอนให้ชาวเมืองของพระองค์ประพฤติในศีลในธรรมทั่วไป บ้านเมืองก็อยู่เย็นเป็นสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนตลอดพระชนมายุ

คนใจบุญ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เพื่อนมนุษย์ทั่วไป ถึงจะตกทุกข์ลำบากด้วยบาปกรรมที่ทำไว้แต่ปางก่อน สัก

ป่านไรก็ดี ผลแห่งบุญของเขาที่กระทำไว้นั้น ก็บันดาลให้พ้นทุกข์ ได้รับความสุขในภายหลังเช่นพระสมุทโฆษกับพระนางพินทุมดีนี้เป็นตัวอย่าง

เพราะฉะนั้น เราควรจะละบาปหยาบช้าเสีย พยายามทำบุญคือความดีความชอบ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่นในภายหน้า

จบเรื่องพระสมุทโฆษ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาพระสุเมรุ นายกำธร สถิรกุล ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา

๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๕

หนังสืออ่านเพิ่มเติม

เด็กน้อยลมเหนือ

หนังสืออ่านเพิ่มเติม นิทานคำกลอน สำหรับประโยคประถมศึกษาตอนปลาย ของกรมวิชาการ

เด็กน้อยผู้โชคดี ได้รับพรจากเจ้าแห่งลมเหนือ ๓ ประการ พรนั้นคืออะไร ขอเชิญอ่าน

ราคาเล่มละ ๓ บาท

ป่าไม้เป็นที่รักของเ

หนังสืออ่านเพิ่มเติม ชั้นประโยค ศึกษาตอนต้น ของกรมวิชาการ

ช่วยให้นักเรียนได้เกิดความรู้ เข้าใจ ในความสำคัญและคุณประ ของป่าไม้ และให้รู้จักการสงวนป

ราคาเล่มละ ๕.๕๐ บ

	18
	2
24	6
50	
50	
36	
100	
200	1500
460	460
120	1040
580	

600

1500
600
900